

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยในการเสนอข่าวสารผิดพลาด และการยอมรับของหนังสือพิมพ์ มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องข่าว
2. แนวคิดเรื่องนายทวารข่าวสาร
3. แนวคิดเรื่องการใช้ภาษา
4. แนวคิดเรื่องการเสนอความจริงในหนังสือพิมพ์
5. แนวคิดเรื่องจริยธรรมของหนังสือพิมพ์
6. แนวคิดเรื่องการควบคุมสื่อมวลชน
7. แนวคิดเรื่องเสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อสังคม
8. แนวคิดเรื่องความเป็นเจ้าของสื่อและองค์กรหนังสือพิมพ์

1.แนวคิดเรื่องข่าว

มีผู้ให้คำนิยามของคำว่า “ข่าว” ไว้มากมาย อาทิ ข่าวคือ เหตุการณ์หรือข้อเท็จจริง หรือเรื่องราวที่ประชาชนสนใจใคร่รู้ , ข่าวคือ เหตุการณ์หรือข่าวสาร ที่รายงานให้ผู้อ่านทราบ , ข่าวคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมีความสำคัญ, ข่าวคือ สิ่งที่บรรณาธิการหนังสือพิมพ์คัดสนใจเลือกลงพิมพ์ เพื่อเสนอต่อผู้อ่าน ฯลฯ

มาตี บุญศิริพันธ์ (2534:1) สรุปว่า “ข่าว” นั้นควรประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ ความน่าสนใจ (Interest) ข้อเท็จจริง (Facts) และ ผู้อ่าน (Readers) กล่าวคือ ข้อเท็จจริง ที่เกิดขึ้นต้องเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับผู้อ่านหนังสือพิมพ์ ดังนั้นผู้สื่อข่าวจำเป็นต้องรายงานข้อเท็จจริงให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้อ่าน

เนื่องจากแต่ละวันมีข่าวเกิดขึ้นมากมาย แต่ละข่าวนั้นก็มีความน่าสนใจต่อผู้อ่านมากน้อยแตกต่างกันไป ดังนั้นการจะรายงานข่าวที่เกิดขึ้นทั้งหมดคงทำไม่ได้ เนื่องจากหนังสือพิมพ์มีพื้นที่พิมพ์จำกัด จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกข่าว เพื่อนำลงตีพิมพ์ ทำให้มีการกำหนดลักษณะของข่าวที่มีคุณค่า ที่เหมาะสมสำหรับการลงตีพิมพ์ขึ้น

คุณค่าข่าว (News Value)

จอห์น บูทพิกรรรมรักษา (2536) ระบุว่า “คุณค่าทางข่าว” หรือ News Value นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. ความสดต่อสมัย (Timeliness) นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเสนอข่าว เพราะผู้อ่านมักให้ความสนใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสดๆ ร้อนๆ หรือเรื่องราวที่ทันสมัย ดังคำกล่าวที่ว่า “ข่าวต้องสดเหมือนปลา”

2. ความใกล้ชิด (Proximity/ Nearness) นักจิตวิทยาอธิบายถึงนิสัยของมนุษย์ว่า มนุษย์สนใจเรื่องที่อยู่ใกล้ตัว อันอาจส่งผลกระทบต่อตัวเองได้มากกว่า ความใกล้ชิดนี้หมายถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

3. ความเด่น (Prominence) หมายถึง บุคคลสำคัญซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี เมื่อบุคคลนั้นๆ เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ย่อมได้รับความสนใจจากประชาชน โดยทั่วไป ซึ่งความเด่นนี้รวมถึงสถานที่สำคัญ วัตถุอันล้ำค่า ฯลฯ ด้วย

4. ความแปลกประหลาด (Oddity/ Unusualness) เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างผิดปกติ หรือผิดวิสัยในสังคม เหตุการณ์นั้นย่อมก่อให้เกิดความสนใจและมีคุณค่าทางข่าวสูงเช่นเดียวกัน

5. ผลกระทบกระเทือน (Consequence) ข่าวที่มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก มักจะได้รับการพิจารณาที่จะเสนอเป็นข่าวมากกว่า ข่าวที่ว่าอาจจะเป็นผลกระทบกระเทือนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ

6. ความขัดแย้ง (Conflict) เพราะความขัดแย้งเป็นที่สนใจของมนุษย์โดยทั่วไป อาจเป็นความขัดแย้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

7. ความมีเงื่อนงำ (Suspense/ Mystery) บางครั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจมีเบื้องหลังลับซับซ้อน หนังสือพิมพ์มักให้ความสนใจขุดคุ้ยและนำมาตีแผ่เสนอเป็นข่าวติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน ซึ่งข่าวประเภทนี้จะได้รับความสนใจจากผู้อ่านอย่างกว้างขวางมาก

8. ปุณฺชนสนใจ (Human Interest) เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ (Emotion) ต่อเหตุการณ์หรือมีความรู้สึกร่วมทางอารมณ์กับบุคคลในข่าวด้วย เช่น เห็นอกเห็นใจ เศร้าโศกเสียใจ กลัวหรือหวาดระแวงว่าสักวันหนึ่งอาจเกิดขึ้นกับตัวเองได้ ข่าวที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่นี้มักจะเป็นข่าวอาชญากรรม ที่ผู้อ่านสนใจอยากรู้สาเหตุที่แท้จริงเนื่องมาจากอะไร

9. เพศ (Sex) ธรรมชาติของมนุษย์มักสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับเพศ ทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศ หรือความผิดปกติทางเพศ

10. ความขบขัน (Amusement) ในช่วงเวลาที่บรรยากาศทางเศรษฐกิจและการเมืองกำลังเคร่งเครียด หนังสือพิมพ์อาจเสนอข่าวขบขันเพื่อผ่อนคลายบรรยากาศได้บ้างชั่วขณะหนึ่ง ข่าวขบขันนี้อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของดาวตลกเองหรือเหตุการณ์อื่นๆ

11. ความเปลี่ยนแปลง (Change) ในสังคมมนุษย์ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีหรือทางไม่ดีก็ได้ การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นมนุษย์ซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งในสังคม ก็จำเป็นต้องให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงนั้นๆด้วย เพราะการเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

12. ความก้าวหน้า (Progress) มนุษย์มีความพยายามค้นคว้าที่จะเอาชนะธรรมชาติอยู่เสมอ มนุษย์จึงได้ค้นคว้าทดลองหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์นี้บางครั้งทำให้ประชาชนทั่วโลกสนใจ จึงถือได้ว่ามีคุณค่าทางค่าสูงเช่นกัน

มาลี บุญศิริพันธ์ (2534:43-44) กล่าวว่า หัวใจของข่าวนั้นอยู่ที่การเสนอเฉพาะข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง เทียงตรง ไม่มีการแสดงความคิดเห็นใดๆ โดยผู้เขียนทั้งสิ้น ผู้เขียนข่าวต้องมีความเป็นกลาง (Objectivity) เหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไรก็ต้องเขียนรายงานตามข้อเท็จจริงที่ได้ตรวจสอบแล้วเท่านั้น ซึ่งข่าวที่ดีควรมีคุณลักษณะที่เชื่อถือได้คือ

1. ความถูกต้อง (Accuracy) ข้อเท็จจริงต้องมีความถูกต้อง เทียงตรงในข้อมูลต่างๆก่อนจะรายงานออกไป ควรจะได้มีการตรวจสอบให้แน่นอนเสียก่อนว่า ข้อเท็จจริง เช่น ชื่อ นามสกุล ของบุคคล อายุ สถานที่ ตำแหน่ง ตัวสะกดถูกต้องหรือไม่ รวมตลอดถึงวิธีการรวบรวม เรียบเรียงให้ข้อเท็จจริงปรากฏแก่ผู้อ่าน ก็ควรจะทำให้เข้าใจถูกต้อง ไม่เฉพาะเพียงข้อเท็จจริงปลีกย่อยเท่านั้น แต่รวมถึงการใช้ภาษาให้เข้าใจง่ายและถูกต้องด้วย

2. ความสมดุล (Balance) การรายงานข่าวที่ดีควรให้ความเสมอภาคในการเสนอข้อเท็จจริงทุกด้าน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ได้อย่างถูกต้อง ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลในข่าว ในกรณีเสนอข่าวที่มีความขัดแย้ง ควรเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่าย ได้แสดงความคิดเห็นและรายงานสู่สายตาผู้อ่านอย่างเท่าเทียมกัน ความสมดุลมิได้หมายถึงการรายงานสิ่งปลีกย่อยทุกสิ่งทุกอย่าง แต่หมายถึงการให้ข้อมูลที่สำคัญเป็นธรรมพอฟที่ผู้อ่านสามารถจะใช้ดุลยพินิจได้อย่างถูกต้อง

3. ความเป็นกลาง (Objectivity) หมายถึง การรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีอคติหรือใส่ความคิดเห็นของผู้เขียนลงไป ปกติความเป็นกลาง หรือความเที่ยงตรง อาจปฏิบัติได้ยาก เนื่องจากมนุษย์ก็เป็นปุถุชนธรรมดาเท่านั้น ผู้เขียนข่าวจึงต้องฝึกฝนเพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น พยายามเสนอข่าวในทุกแง่ทุกมุมให้มากที่สุด ไม่เอาความรู้สึกตัวเองเข้าไปผูกพันกับเหตุการณ์อย่างสิ้นเชิง

4. ความกระชับชัดเจน (Conciseness) ข่าวที่ดีควรมีรูปแบบการเขียนที่กระชับกระจ่างชัดเจนในตัวเอง รัดกุม และเข้าใจง่าย ใช้ภาษาอย่างตรงไปตรงมาไม่มีความหมายหลายแง่มุม ยกแก่การเข้าใจ เพราะภาษาที่ใช้ในการเขียนข่าวต้องการให้คนอ่านเข้าใจได้ทันทีในเวลาอันรวดเร็วมีใช้ภาษาทางวรรณคดีที่ต้องอาศัยอรรถรสของความงามทางภาษา

5. ความรวดเร็ว (Immediacy) ปัจจุบันเทคโนโลยีการพิมพ์พัฒนาขึ้นมาก ทำให้การรายงานข่าวไปถึงผู้อ่านได้เร็ว ฉะนั้นคุณค่าของความรวดเร็วทันสมัยจึงยังสำคัญอยู่และจำเป็นมากขึ้น

แหล่งข่าว (News Sources)

พิศิษฐ์ ขวาลาธวัช และคนอื่นๆ (2539:54-56) ระบุว่า แหล่งข่าว คือบ่อเกิดหรือที่มาของข่าวสารทุกชนิดไม่ว่าข่าวนั้นจะเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือความผิดปกติ หรือพฤติกรรมทางสังคม ที่มีทั้งเรื่องดี เรื่องร้ายๆที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมหรือไม่ก็ได้ แหล่งข่าวจึงเป็นรากเหง้าของข่าวทั้งหมด และแหล่งข่าวอีกนั้นแหละที่เป็นตัวกำหนดทิศทางข่าวสารในทิศทางต่างกัน

แหล่งข่าวแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. แหล่งข่าวเปิด (Open News Sources) รายละเอียดของข่าวที่ได้มาโดยเปิดเผย ได้มีการระบุผู้เปิดเผยข่าว ระบุผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องราวต่างๆ ระบุผู้ร่วมอภิปราย ผู้ร่วมประชุม หรือผู้ปรากฏา ระบุดานที่เกิดเหตุ เช่น รัฐมนตรีมหาดไทยให้สัมภาษณ์ขยุดิการเปิดบ่อนกาสิโน. นายกรัฐมนตรีตำหนิหนังสือพิมพ์ไม่ให้ความเป็นธรรมในการเสนอข่าว, การอภิปราย ประชุม สัมมนา ฯลฯ

2. แหล่งข่าวปิด (Confidential News Sources) รายละเอียดของข่าวได้มาจากผู้ชี้เบาะแสของข่าว (Tipster) โดยผู้ให้ข่าวมีเจอนใจที่จะให้ผู้เสนอข่าวไม่เปิดเผยชื่อ นามสกุล อาชีพ หรือที่มาของแหล่งข่าว เพราะเกรงว่าจะมีผลเสียหาย เสียประโยชน์หรือเกิดอันครายแก่ผู้ให้ข่าวและครอบครัวได้ อาจจะมาจกเหตุผลดังนี้

2.1) คันตของเรื่องมีลักษณะควบคุมไม่ให้ถูกเปิดเผย พยายามปิดบังซ่อนเร้นทุกวิถีทาง หรือมีบทลงโทษผู้เปิดเผยเรื่องราว

2.2) Tipster ประสงค์ที่จะให้เปิดเผยเรื่องเพื่อทำลายคู่แข่งขึ้นทางด้านผลประโยชน์ และเป็นเรื่องที่สื่อมวลชนไม่อาจล่วงรู้ได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจาก Tipster

2.3) Tipster เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม หากปล่อยให้มีการทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้น ประเทศชาติจะเสียหาย

เรื่องราวจากแหล่งข่าวปิดอาจได้แก่ การทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยราชการ หรือภาคเอกชน, ความลับทางทหาร ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ, สัญญาลับระหว่างประเทศ ฯลฯ

พิศิษฐ์ ขวาลาธวัช และคนอื่นๆ (2539:56) เสนอแนะว่า ข้อควรระวังในการรายงานข่าวโดยอาศัยแหล่งข่าวปิด คือ ผู้สื่อข่าวหรือผู้รับผิดชอบในระดับสูงควร วางตัวอยู่เหนือความขัดแย้งหรือผล

ประโยชน์ใดๆทั้งสิ้น เพราะหากเรื่องราวถูกเปิดเผยไปแล้วไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงตามข่าว ความเชื่อในสื่อ่นั้นจะเสื่อมหรือถูกกล่าวหาว่าถูกปิดข่าวได้ ปัจจัยสำคัญที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการพิจารณาถึงข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้คือ

1. Tipster มีข้อมูลไม่เพียงพอ หรือจงใจเปิดเผยแต่เพียงบางส่วนเพื่อประเมินท่าทีฝ่ายตรงข้าม
2. บุคคลและพฤติกรรมบางอย่างที่ถูกระบุในข่าวมีการเตรียมพร้อมและระมัดระวังไม่ให้ข้อมูลถูกเปิดเผย แม้ว่า Tipster จะให้ความร่วมมือเพียงใดก็ตาม
3. การทดสอบข้อมูลเบื้องต้นของผู้รายงานข่าวขาดน้ำหนัก แต่ใจร้อนรีบเสนอเป็นข่าว

สิริทิพย์ ชันสุวรรณ (2539:133) ชี้ว่า แหล่งข่าวบางแหล่งมีความใกล้ชิดกับหนังสือพิมพ์ เก ข้อมูลข่าวสารบางอย่างที่หนังสือพิมพ์ได้รับไปจากแหล่งข่าวนั้น บางครั้งอาจถูกปิดบัง (Suppress) หรือบิดเบือน (Distort) ไปโดยที่หนังสือพิมพ์ไม่รู้ตัวถึงสาเหตุ และยิ่งหากแหล่งข่าวนั้นบังเอิญมีอคติต่อบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เป็นข่าวด้วยแล้ว เนื้อหาที่หนังสือพิมพ์นำเสนอต่อผู้อ่านก็จะขาดความเป็น “ภววิสัย” (Objectivity) ไปได้ง่ายๆเหมือนกัน

การรายงานข่าว (Reporting)

การรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบดังนี้

1. การรายงานข่าวแบบตรงไปตรงมา (Straight News Reporting) เป็นการรายงานข่าวตามเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ โดยเสนอเพียงว่าบอกให้ทราบว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไรเท่านั้น

2. การรายงานข่าวแบบตีความ (Interpretative News Reporting) เป็นการรายงานข่าวแบบไขข่าว หรืออธิบายความข่าวให้กระจ่างขึ้น โดยพยายามอธิบายเบื้องหลังหรือความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์

มาลี บุญศิริพันธ์ (2534) ระบุว่า การรายงานข่าวแบบตีความนี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานความคิดที่ว่า การรายงานข่าวที่ประสิทธิภาพของหนังสือพิมพ์ควรเอื้ออำนวยให้ผู้อ่านได้รับข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง เพิ่มความเข้าใจต่อเหตุการณ์ สถานะการณ์ และได้รับข้อมูลที่เพียงพอ ทั้งนี้ขั้นตอนของการรายงานข่าวแบบตีความจึงประกอบด้วย 1) การจัดสรรข้อมูลที่เป็นจริง ทั้งทางตรงและทางอ้อม 2) ลำดับความสำคัญของการรายงานข่าว 3) วินิจฉัยเลือกประเด็นที่ควรอธิบายข่าว 4) นำเสนออย่างถูกต้องในรูปแบบที่เหมาะสม

3. การรายงานข่าวเชิงสืบสวน (Investigative News Reporting) เป็นวิธีการสื่อข่าวที่เน้นหนักทางการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ โดยการสืบเสาะ ขุดคุ้ยข้อมูลจากเหตุการณ์ และหลักฐานให้แน่ใจในข้อ

เท็จจริงที่ได้ เพื่อความกระชับเกี่ยวกับเรื่องที่เคยเคลือบแคลงสงสัย เช่น การเจาะข่าวเกี่ยวกับการทุจริตคอร์ปชั่น เป็นต้น

มาลี บุญศิริพันธ์ (2534) ชี้ว่า การทำข่าวประเภทสืบสวน มักต้องใช้เวลาในการสืบเสาะหาข้อเท็จจริงข่าวหลายๆแหล่ง ตั้งแต่แหล่งข่าวบุคคล เอกสาร สถิติ และหลักฐานอื่นๆ ข่าวบางชิ้นต้องใช้เวลาเป็นเดือน เป็นปี จึงจะถึงที่สุด นอกจากนี้ ผู้สื่อข่าวต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ ความชำนาญ และความรู้ อย่างกว้างขวาง มีการตัดสินใจที่รวดเร็ว ความช่างสังเกต ความอดทนเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างยิ่ง

4. การรายงานข่าวแบบวิทยาศาสตร์หรือแบบแม่นยำตรง (Precision Journalism) หมายถึงการรู้จักใช้ขั้นตอนวิธีการทางการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการรายงานข่าว ทั้งในรูปของการนำวิธีการวิจัยมาใช้เป็นเครื่องมือแสวงหา วัตถุประสงค์ของผู้อ่าน ทศนคติของกลุ่มเป้าหมาย การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่ายตามหลักการสื่อสารมวลชน นับเป็นพัฒนาการวิธีการสื่อข่าวอย่างหนึ่งในวงการหนังสือพิมพ์ ทำให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในลักษณะของงานวิจัยวิชาการซับซ้อนยุ่งยากในรูปของตัวเลข สถิติ ภาษาวิชาการ ซึ่งแต่เดิมไม่ได้รับความสนใจ ให้เป็นที่สนใจต่อผู้อ่านด้วยการนำเสนอในภาษาที่เข้าใจง่ายขึ้น

แนวคิดเรื่องข่าว ถือเป็นพื้นฐานของการทำงานหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดและทฤษฎีเรื่องนี้ไปเป็นประโยชน์ในการเลือกกรณีศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวที่ผิดพลาดในกรณีศึกษา การตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้น และการอภิปรายสรุปผล

2.แนวคิดเรื่องนายทวารข่าวสาร

ดี เอ็มไวท์ (White,D.M.:1950, อ้างถึงใน พิระ จิร โสภณ. 2537:624-625) ศึกษาเรื่อง นายทวารข่าวสาร:ศึกษารณการคัดเลือกข่าว (The Gatekeeper : A Case Study in The Selection of News) โดยใช้แนวคิดเรื่อง “ผู้เฝ้าประตู” หรือ “นายทวารข่าวสาร” ในการศึกษากิจกรรมของบรรณาธิการข่าวโทรทัศน์ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอเมริกันฉบับหนึ่ง พบว่า จากต้นตอแหล่งข่าว (สำนักข่าวโทรทัศน์) จะมีข่าวสารมากมายหลายชิ้นส่งมายังสำนักงานหนังสือพิมพ์ หรือสถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ต่างๆ บรรณาธิการจะทำหน้าที่คัดเลือกข่าวสารเพียงบางชิ้น เพื่อตีพิมพ์หรือออกอากาศ ส่วนอีกหลายชิ้นก็อาจถูกโยนทิ้งตะกร้า ข่าวสารที่ถูกคัดเลือกนี้จะถูกตัดแต่งให้เหมาะสมกับเวลา เนื้อที่หรือลักษณะสื่อเพื่อส่งไปยังผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชม

ถาวร บุญวัฒน์ (2538:61) กล่าวถึง “ทางเดินของข่าว”ว่า ข่าวหนังสือพิมพ์เริ่มขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่น่าสนใจเกิดขึ้น นักข่าวซึ่งออกหาข่าวตามปกติ หรือมีคำสั่งจากหัวหน้ากองหรือหัวหน้าข่าวให้ออกไปทำข่าว เมื่อได้ข่าวมาแล้วอาจนำไปเขียนเองที่สำนักงานหรือส่งให้รีไรเตอร์ทางโทรศัพท์หรือ

แฟกซ์ เมื่อรีไรเตอร์รับข่าวจากนักข่าวแล้ว ก็จัดการเขียนเสียใหม่ตามรูปแบบของข่าว อาจจะคัดข้อมูล ออกบ้าง ต่อเติมด้วยการหามาเพิ่มเติมเองบ้าง อาจมีการตกแต่งสีสรรในข่าวบ้าง รีไรเตอร์เองมีสิทธิ์คัด เลือกข่าวได้ไม่มากนัก เมื่อเขียนเสร็จส่งให้หัวหน้าข่าวหน้าหนึ่ง หรือหน้าอื่นๆที่มีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ เพื่อให้หัวหน้าข่าวหรือผู้ทำหน้าที่คัดเลือกข่าวจัดระดับข่าวใหญ่ ข่าวรอง ข่าวเล็ก หรือบางข่าวทิ้งตะกร้า ไปเลย ทั้งนี้หัวหน้าข่าว เป็นผู้วินิจฉัยว่า ข่าวไหนเอา ข่าวไหนทิ้ง ข่าวไหนควรขึ้นพาดหัวใหญ่ พาดหัว รอง และพาดหัวเล็ก โดยใช้วิจารณ์ฐาน หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า "Sense" ซึ่งเกิดจากหลักการผสมกับ ประสบการณ์นั่นเอง

ณรงค์ศักดิ์ ศรีนนทา (2534:212) ทำการวิจัยเรื่อง "เนื้อหาและแนวทางการคัดเลือกข่าวหน้าหนึ่ง ของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย" พบว่า ความสนใจส่วนตัวของบรรณาธิการ และหัวหน้าข่าวต่อเหตุการณ์ความคิดเห็นของคนในกองบรรณาธิการ หรือนโยบายของเจ้าของหนังสือพิมพ์ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกข่าว โดยบางปัจจัยก็มีอิทธิพลในระดับสูง บางปัจจัยก็มีอิทธิพลในระดับต่ำ

แนวคิดเรื่องนายทวารข่าวสาร นี้จะช่วยให้เข้าใจถึงการตัดสินใจของนักหนังสือพิมพ์ต่อการนำเสนอข่าวสาร ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปเป็นกรอบในการวิเคราะห์เนื้อหา การตั้งคำถามเชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงการอภิปรายผล

3.แนวคิดเรื่องการใช้ภาษา

ดรุณี หิรัญรักษ์ (2534:1-2) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไม่ว่าจะเป็นประเภทใดต่าง ก็มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ให้ข่าวสารและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ให้ความรู้ความเข้าใจและข้อคิดเห็นใน ปัญหาต่างๆ ให้ความบันเทิง และให้บริการ โฆษณา จากหน้าที่ทั้ง 4 ประการของหนังสือพิมพ์ หน้าที่ที่มีความสำคัญที่สุดและถือเป็นหัวใจของหนังสือพิมพ์ก็คือ การให้ข่าวสารข้อเท็จจริงแก่ผู้อ่าน

บ่อยครั้งที่ความผิดพลาดในการเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ เกิดจากการใช้ภาษาที่สื่อความหมายไม่ตรงกับข้อเท็จจริง มีการเลือกใช้ภาษาอย่างอคติ การพาดหัวข่าวที่สื่อให้เกิดการเข้าใจผิดไปจากข้อเท็จจริง ฯลฯ

สหายากาวา (S.I. Hayakawa, 1964 .อ้างถึงใน Severin and Tankard,Jr.,1992:75) ระบุว่า การใช้ภาษาในสื่อมวลชนมี 3 ลักษณะ คือ 1. การนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นจริง สามารถตรวจสอบได้ 2.การนำเสนอโดยการอ้างสรุป และ 3.การนำเสนอโดยการวินิจฉัย หรือใส่ความเห็นลงในเนื้อหา

ซึ่งการใช้ภาษาในสื่อมวลชนมักถูกวิพากษ์วิจารณ์เสมอๆว่า ละเลยการนำเสนอข้อเท็จจริง แต่
มักมีการเสนอโดยอ้างสรุปหรือการเสนอโดยการวินิจฉัย ทำให้เนื้อหาที่ปรากฏคลาดเคลื่อนจากความ
เป็นจริง หรือสะท้อนความจริงได้ไม่ครบถ้วน

คอร์ซิบสกีและจอห์นสัน (Korzybski A. and Johnson W., 1958 อ้างถึงใน Severin and
Tankard, Jr., 1992:72) ซึ่งตั้งปัญหาการใช้ภาษาที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงว่า อาจแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะคือ

- 1) ระดับนามธรรมที่ตายตัว (Dead Level Abstraction) คือการใช้ภาษาที่สื่อความหมายกว้างเกินไป
ไปหรือแคบเกินไป
- 2) การเหมารวม (Undue Identification) เป็นการใช้ภาษาที่ไม่มีการแยกแยะ หรือเฉพาะเจาะจง
กับคนหรือเหตุการณ์
- 3) ลักษณะสุดขั้ว (Two-Valued Evaluation) เป็นการใช้ภาษาในลักษณะการประเมินบุคคล สิ่ง
ของหรือเหตุการณ์ในลักษณะโน้มเอียงสุดขั้วไปด้านใดด้านหนึ่ง
- 4) การใช้ความรู้สึกส่วนตัวตัดสิน (Unconscious Projection) เป็นการใช้ภาษาโดยเอาตัวเองเข้าไป
ไว้แล้วสรุปว่า สิ่งนั้นเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ โดยไม่ได้อธิบายให้ชัดเจนว่าการสรุปดังกล่าวเป็นความเห็น
ของตัวเองเท่านั้น

ชำนาญ รอดเหตุภัย (2523, อ้างถึงในอมรรัตน์ เรื่องสกุล, 2541:39-40) ซึ่งว่า ส่วนใหญ่การใช้ภาษา
ในสื่อหนังสือพิมพ์นั้นจะแตกต่างไปจากภาษางานพิมพ์ชนิดอื่นอยู่มากทีเดียว จะมีลักษณะและภาษา
จำเพาะของตนเอง ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้

- 1) ใช้ภาษาที่มีความกระชับ กะทัดรัด เพื่อให้สะดวกและความสนใจของผู้อ่านมากกว่าการ
เขียนธรรมดา
- 2) วางรูปแบบของเนื้อความแตกต่างจากความเรียงทั่วไป โดยเน้นจุดสำคัญของเรื่องก่อน แล้ว
จึงค่อยขยายความนำไปสู่รายละเอียดในภายหลัง
- 3) ใช้คำสำนวนแปลทๆเพื่อสร้างความสนใจให้ติดตามอ่าน
- 4) ใช้ภาษาที่มีลักษณะง่าย ระดับภาษาปากและภาษากึ่งแบบแผนมากกว่าภาษาระดับมาตรฐาน
เพื่อให้สามารถเป็นสื่อถึงคนได้ทุกระดับความรู้

ด้วยเหตุที่หนังสือพิมพ์เป็นวรรณกรรมรีบเร่ง ทุกฝ่ายต้องทำงานแข่งกับเวลาตลอด เพื่อแข่งขัน
ในเรื่องความใหม่สดของข่าวกับหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น และให้ถึงมือผู้รับให้เร็วที่สุด การใช้ภาษาของ
หนังสือพิมพ์จึงขาดความประณีต ขาดการตรวจพิจารณา ซึ่งก็ปรากฏความบกพร่องในการใช้ภาษาของ
หนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

- 1) ความรีบร้อนในการเขียน เพื่อแข่งขันกันในเชิงธุรกิจ
- 2) ความต้องการให้เด่น ใ้ใจให้ซื้ออ่าน จึงใช้ถ้อยคำสำนวนที่โลดโผน บางครั้งก็หยาบคายหรือรุนแรงก้าวร้าว
- 3) ความไม่รู้หรือขาดทักษะในการใช้ภาษา
- 4) ความละเลยไม่เอาใจใส่ หนังสือพิมพ์บางฉบับปิดความรับผิดชอบในเรื่องผลเสียหายอันอาจเกิดขึ้นจากการใช้ภาษาของคน ซึ่งถือว่าคนมีหน้าที่แต่เพียงเสนอข่าวสารและบันเทิงเท่านั้น หากทำได้ก็ถือว่าบรรลุเป้าหมาย นับว่าเป็นอันตรายอย่างมาก

แนวคิดเรื่องการใช้ภาษา โดยเฉพาะปัญหาการใช้ภาษาที่ไม่ตรงกับความหมายที่แท้จริงนี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะความผิดพลาดในการเสนอข่าว การตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้น รวมถึงการสรุปและอภิปรายผล

4.แนวคิดเรื่องการเสนอความจริงในหนังสือพิมพ์

แนวคิดเรื่องการเสนอความจริงในหนังสือพิมพ์ ถือเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยแห่งการเสนอข่าวสารผิดพลาด และการยอมรับของหนังสือพิมพ์ เพราะหากหนังสือพิมพ์ยึดมั่นในการเสนอความจริงอย่างเคร่งครัดแล้ว ปัญหาความผิดพลาดในการเสนอข่าวสารก็อาจจะไม่เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นได้น้อย

เอ็ดมัน แลมเบ็ธ (Edmund Lambeth, 1986) กล่าวว่า หลักแห่งการพูดความจริง (The Principle of Truth Telling) เป็นหลักการที่สื่อมวลชนต้องพยายามอย่างเต็มที่ทุกรูปแบบ ที่จะแสวงหาข่าวสารที่ถูกต้อง ยุติธรรม และปราศจากอคติ สื่อมวลชนต้องตรวจสอบแล้วตรวจสอบอีก เพื่อจะให้ข้อมูลนั้นถูกต้องอย่างแท้จริง เป็นการตรวจสอบที่พินิจพิเคราะห์ ความแท้และความไม่แท้ของข้อมูลและแหล่งข่าว ซึ่งสำคัญต่อข้อเท็จจริง แม้ความจำเป็นที่จะต้องออกข่าวให้ทันเวลาก็ไม่ใช่ข้ออ้างที่จะเสนอข่าวอย่างผิดพลาด

แลมเบ็ธ ระบุว่า หนังสือพิมพ์อาจผิดได้ แต่ต้องเป็นความผิดที่เกิดขึ้นอย่างไม่สามารถจะควบคุมได้แล้ว ครอบครัวยุติธรรมที่สื่อมวลชนยังสามารถควบคุมข้อมูลได้อยู่ จะต้องระแวดระวังไม่ให้เกิดความผิดพลาดได้โดยเป็นอันขาด ความซื่อสัตย์ต่อข้อเท็จจริง ไม่ได้หมายความว่าแค่เพียงการไม่เสนอข่าวอย่างผิดๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าข้อมูลนั้นแท้หรือไม่แท้อีกด้วย มีความเป็นไปได้มากกว่า ข้อมูลที่ได้มาอาจเป็นข่าวสารที่แฝงเล่ห์เพทุบายของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจจะเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ อาจจะเป็นข่าวสารลวงที่มุ่งหวัง โจมตีผู้อื่นให้ได้รับความเสียหาย ธรรมเนียมปฏิบัติของนักหนังสือพิมพ์ยุคใหม่ คือการไม่พอใจแต่เพียงข้อมูลที่ได้ แต่จะต้องขุดลงไปให้ถึงข้อเท็จจริงอื่นที่สำคัญยิ่งกว่า ที่อาจแอบซ่อนอยู่เบื้องหลังข้อมูลที่ได้นั้นอีกด้วย

ในการค้นหาความจริง นักข่าวจะต้องใช้วิธีการที่มีศีลธรรม แต่แลมเบียร์ยอมรับว่า บางครั้งวิธีการที่อาจจะไม่ถูกต้องด้วยศีลธรรมอาจจะต้องนำมาใช้ เพียงแต่ว่าวิธีการดังกล่าว จะต้องได้รับการชี้แจง แสดงเหตุผลและความจำเป็นอย่างเปิดเผยในเนื้อหาข่าวด้วย

สุภา ศิริมานนท์ (2530) เสนอหลักว่าด้วยความจริงที่แท้จริง (Objectivity) ว่า นักหนังสือพิมพ์ย่อมได้รับความคาดหวังจากผู้อ่านทั่วไปว่า คำบอกเล่าข่าวสารที่รายงานจะหมดจดครบถ้วน ไม่ลำเอียงไม่ว่าจะเป็นในแง่ใดของข่าว สิ่งที่เรียกว่าความจริงที่แท้จริงมี 5 ลักษณะ คือ

1. ความไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Impartiality) ถ้าหากรายงานข่าวชิ้นที่เสนอนั้นเกี่ยวกับข้อพิพาทหรือเกี่ยวกับความขัดแย้งของฝ่ายต่างๆสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย ไม่ว่าจะพิพาทหรือขัดแย้งอย่างปรากฏชัดๆ และหรืออย่างซ่อนเร้นอำพราง นักหนังสือพิมพ์ผู้เสนอรายงานก็พึงเสาะหาพรรคชนะต่างๆของทุกฝ่ายมาเสนอให้หมด และก็ต้องเสนอด้วยความสมดุล อย่างมีเหตุผลในกรณีที่เกี่ยวข้องกับปริมาณของแต่ละพรรคชนะด้วย

2. ความปราศจากข้อขัดแย้งทางผลประโยชน์หรือทางความสนใจ (Absence of Conflict of Interest) การมีส่วนพัวพันโดยมีมูลเหตุหรือโดยมีจุดหมาย และหรือการมีส่วนพัวพันกับองค์กรแห่งใดแห่งหนึ่ง ย่อมทำให้เป็นกรณีที่หมิ่นเหม่มากที่นักหนังสือพิมพ์นั้นๆต้องถูกสงสัยว่าเขาจะสังกัดเป็นฝักเป็นฝ่าย

3. โอกาสของการปฏิเสธ (Opportunity of Denial) ในกรณีของการกล่าวหาไม่ว่าจะเป็นการกล่าวหาอย่างร้ายแรงเท่าใด หลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์กำหนดไว้ว่า ถ้าหากจะเสนอข้อกล่าวหาที่จะต้องให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาแสดงข้อปฏิเสธด้วย ถึงแม้ว่าผู้กล่าวหาเหล่านั้นจะเป็นคนร้ายชนิดร้ายกาจเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้เพราะการกล่าวหาเหล่านั้นยังมีใช้คำพิพากษาของศาลยุติธรรม

4. การละเว้นเสียจากความลำเอียงต่อผู้ใกล้ชิด (Avoidance of Cronyism) ถ้าหากไม่ระมัดระวังให้หนักแน่น ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลก็จะทรงอิทธิพลครอบงำการรายงานข่าว และเมื่อใดที่เกิดภาวะเช่นนี้ ความลำเอียงต่อผู้ใกล้ชิดก็จะเป็นสิ่งซึ่งหนีไม่พ้น

5. การละเว้นเสียจากการเคียดแค้นพยาบาท (Avoidance of Vengeance) เมื่อใดที่ปรากฏว่าความชิงชังเป็นส่วนบุคคล กลายเป็นเครื่องกีดขวางในอันที่จะทำข่าวเกี่ยวกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ ความชิงชังนั่นเองก็จะเป็นผลให้การทำข่าวไม่เป็นผลสมมาดหมาย และเมื่อนั่นเองลักษณะการที่เรียกว่า “ความจริงที่แท้จริง” ก็รั่วรกลง หรือชวดเซลง นับว่าเป็นอันตรายต่อการปฏิบัติงาน

ขณะที่ เลโอโพลด์ รังเก (Leopold Von Ranke : 1795-1886) นักประวัติศาสตร์แนวฮิสตอริซิสต์ เสนอว่า การเสนอข้อเท็จจริงอย่างเคร่งครัด เป็นกฎอันสูงสุดของการเขียนประวัติศาสตร์ (อ้างถึงใน สุกัญญา สุคบรรทัด, 2541) ดังนั้น ถ้าหนังสือพิมพ์เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ ข้อเขียนทุกชิ้นจึงต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงอย่างเคร่งครัดด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับ เกิร์ต (Gert, 1988) ที่เห็นว่า หน้าที่ในการเสนอความจริงเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของหนังสือพิมพ์ การหลอกลวงโดยหนังสือพิมพ์ เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้โดยสิ้นเชิง เพราะเท่ากับหนังสือพิมพ์ทรยศต่อความไว้วางใจที่ประชาชนมอบให้

นอกจากนี้ แบล็ก, สตีล และบาร์นีย์ (Black, Steel and Barney, 1995:53) มองเรื่องหลักการเสนอความจริงในเชิงจริยธรรมว่า การเสนอความจริงนั้น ต้องเป็นความจริงที่มีทั้งความถูกต้องและความเที่ยงธรรม (Accuracy and Fairness) การเอาเรื่องไร้สาระมาเสนอ ไม่ถือว่าเป็นความจริง

แบล็ก, สตีล และบาร์นีย์ อธิบายว่า “ความถูกต้อง” มีความหมายว่า การทำให้ถูกต้อง ซึ่งเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งของนักหนังสือพิมพ์และองค์กรข่าวทั้งหลาย การเผยแพร่ข่าวสารที่ผิดพลาดย่อมหมายถึง การสร้างความเสียหายต่อสาธารณชน และสิ่งนี้จะกระตุ้นทำลายความน่าเชื่อถือของวิชาชีพหนังสือพิมพ์ลงไปด้วย ส่วน “ความเที่ยงธรรม” หมายถึง การแสวงหาความจริงด้วยความมุ่งมั่น และรายงานข่าวสารโดยปราศจากความลำเอียง ผลประโยชน์ส่วนบุคคล และความมีอคติ

แบล็ก, สตีล และบาร์นีย์ (1995:54) ยังได้เสนอแนะวิธีการตรวจสอบความถูกต้องในการเสนอข่าว สำหรับนักหนังสือพิมพ์ไว้ดังนี้

- 1.ถามตัวเองว่ามีความมั่นใจระดับไหนในข้อเท็จจริงที่ได้มา รวมถึงแหล่งข่าวที่ให้ข่าว ถ้าไม่มั่นใจ ควรจะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำข่าวชิ้นนั้นๆ มีความถูกต้องแม่นยำมากขึ้นกว่าเดิม
- 2.ได้ใส่ข้อเท็จจริงไว้ในข่าวครบถ้วนหรือไม่
- 3.มีการตรวจสอบซ้ำกับข้อเท็จจริงที่ได้มาแล้วหรือยัง
- 4.ตรวจสอบแล้วหรือยังว่าคำสะกดชื่อ นามสกุล หมายเลขโทรศัพท์ของแหล่งข่าวที่ยกมาอ้างมีความถูกต้อง
- 5.มีความมั่นใจแค่ไหนว่า ข้อความทั้งหมดที่จะนำเสนอสะท้อนซึ่งความจริง
- 6.พร้อมจะรับการตรวจสอบจากสาธารณะ ในข้อเท็จจริงที่เสนอออกไปหรือไม่ รวมทั้งได้เตรียมวิธีการเพื่อจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นไว้แล้วหรือยัง
- 7.ในเนื้อหาที่นำเสนอได้มีการถ่ายทอดคําพูดของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องไว้อย่างเป็นธรรมแล้วหรือไม่

8. ได้มีการอ้างแหล่งข่าวที่สามารถเปิดเผยตัวหรือไม่ ถ้าไม่ต้องใช้แหล่งข่าวเหล่านั้น และพร้อมที่จะอธิบายเรื่องนี้ต่อผู้อ่านอย่างไร

9. มีการใช้ออกสารหรือภาพถ่ายจากแหล่งข่าวที่ไม่เปิดเผยตัวหรือไม่ มีความเชื่อมั่นแค่ไหนในเอกสารหรือภาพ เว้นเหล่านั้นว่าเป็นของจริง และพร้อมที่จะอธิบายกับผู้อ่านหรือไม่

10. ได้มีการบรรยายลักษณะเพื่อเรียกขานตัวบุคคลในข่าว ในลักษณะของชาติพันธุ์ หรือความเป็นเฉพาะของกลุ่มชน เช่น นักธุรกิจ ทหารผ่านศึกเวียดนาม เซอร์ลิตเตอร์ เป็นต้น ถ้อยคำเหล่านี้ถูกต้องตรงกับเป็นจริงหรือไม่ และมีความสำคัญที่จะต้องนำเสนอในเรื่องหรือไม่

11. ได้มีการใช้ภาษาคลุมเครือหรือภาพถ่ายที่น่ารังเกียจหรือไม่เหมาะสมในเรื่องหรือไม่ มีเหตุผลอะไรที่ต้องทำเช่นนั้น ถ้าไม่มีแล้วจะทำให้เรื่องนั้นสูญเสียความถูกต้องแม่นยำไปหรือไม่

12. หัวเรื่อง ได้สะท้อนข้อเท็จจริงที่มีการอธิบายไว้ในท้องเรื่องหรือไม่

แนวคิดเรื่องการเสนอความจริงในหนังสือพิมพ์นี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสารที่ผิดพลาดของหนังสือพิมพ์ การตั้งคำถามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้องในแต่ละกรณีศึกษา รวมถึงการสรุปและอภิปรายผล

5.แนวคิดเรื่องจริยธรรมของหนังสือพิมพ์

เบลซี และแซควิค (Belsey,A. and Chadwick.R.. 1992:10) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของหลักการที่จะช่วยชี้ว่าพฤติกรรมอันใดถูก พฤติกรรมอันใดผิด จริยธรรมไม่ใช่กฎเกณฑ์ที่ตายตัวที่สามารถไปท่องจำเอาได้ แต่จริยธรรมเป็นเรื่องที่มนุษย์แสวงหา ได้เถียง เพื่อหาข้อยุติตามควรแก่กรณี เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถค้นพบได้ด้วยการใช้เหตุผลและประสบการณ์

สุกัญญา สุคบรรทัด(2539:43) กล่าวว่า เมื่อพูดถึงจรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์ คนไทยโดยทั่วไปมักจะพูดกันถึงผลที่ออกมาแล้ว โดยส่วนใหญ่มักจะไปพิจารณากันถึงผลงานของหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏสู่สาธารณะว่าดี หรือไม่ดี ถูกต้องตามศีลธรรมและกฎหมาย หรือไม่ถูกต้อง เรามักจะวิจารณ์การใช้ภาษาของหนังสือพิมพ์ การเขียนข่าว การพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ การลวงลัทธิทัศนคติส่วนบุคคลของหนังสือพิมพ์ นั่นคือพิจารณาตรงผลที่เกิดขึ้นแล้ว แต่เรามักจะไม่ได้คำนึงไปถึงจุดที่สำคัญที่สุด คือ จุดของการตัดสินใจเลือกกระทำของหนังสือพิมพ์

แบล็ก, สตีล และบาร์นีย์ (1995:39) ชี้ว่า เรื่องของจริยธรรมในวิชาชีพหนังสือพิมพ์ไม่ใช่เรื่องที่จะมองกันแค่ว่าถูกหรือผิด การตัดสินใจในเรื่องจริยธรรมเป็นไปด้วยความยุ่งยากซับซ้อน ที่จะต้องคำนึงถึงผลสะท้อนที่จะตามมาเมื่อมีการตัดสินใจ กระบวนการพิจารณาเรื่องจริยธรรมยังประกอบด้วยเรื่องของค่านิยมต่างๆ ที่มีความสำคัญมากน้อยไม่เท่ากัน เช่น ระหว่างการพูดความจริงที่บางครั้งต้องขัดแย้งกับความเห็นอกเห็นใจ, เรื่องของความกล้าหาญที่ขัดแย้งกับความรู้สึกอ่อนไหว, การคำนึงถึงประโยชน์

ของสาธารณะกับสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นตลอดเวลาในการทำงานหนังสือพิมพ์ และนักหนังสือพิมพ์จะต้องมีกระบวนการตัดสินใจทำนองนี้ทุกครั้ง เมื่อต้องเผชิญกับความยุ่งยากทางจริยธรรม

ปรัชญาทางจริยธรรมที่นำมาใช้ประกอบในงานวิจัยชิ้นนี้ (อ้างถึงในสุภัญญา สุศวรรทัต. 2539:45-48,63) ประกอบด้วย

1.แนวคิดของ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant)

คานท์ เป็นปรัชญาเมธี ในกลุ่มปรัชญาแบบเน้นหน้าที่ (Deontological) ที่เห็นว่าพฤติกรรมโดยทั่วไปของมนุษย์นั้น สามารถพิจารณาได้โดยธรรมชาติของตัวเองว่า มีธรรมะ (Moral) หรือไร้ธรรมะ (Immoral) ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำไม่ได้เป็นคำตอบว่า การกระทำที่กระทำลงไปถูกต้องหรือไม่ แต่การกระทำที่ถูกต้องนั้นขึ้นอยู่กับว่า คนๆนั้น ได้ปฏิบัติตามหน้าที่หรือไม่

คานท์เชื่อในเจตนารมณ์ที่ดีงาม (Good will) อย่างเคร่งครัด คำว่า เจตนารมณ์ที่ดีงาม หมายถึง การตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยว ที่จะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าควรจะทำ มากกว่าที่จะพะวงถึงว่า สิ่งที่จะทำนั้นจะก่อให้เกิดผลอย่างไร คานท์เชื่อว่า คนเราถ้ามีเจตนารมณ์ที่ดีงามแล้ว จะสามารถตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องได้ ขณะเดียวกันเขาเห็นว่ากฎทางศีลธรรม (Moral law) เป็นกฎที่ไร้ข้อยกเว้น ไร้ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติ สัจญา คือสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ หากบุคคลสามารถล้มเลิกสัจญาได้ สัจญาก็ไร้ความหมาย และสังคมก็จะเดินไปสู่ความวุ่นวาย

2.แนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) กับแนวคิดของเกิร์ต (Gert)

อริสโตเติล เสนอแนวคิดว่าด้วยกฎทอง (Golden Mean) ซึ่งเป็นทางเลือกแนวทางสายกลาง โดยอธิบายว่า เป็นวิธีการเลือกประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ที่เหมาะสม โดยการยืนอยู่ตรงจุดกึ่งกลางในที่นี้ไม่ใช่ตรงกลางทางคณิตศาสตร์ แต่เป็นตรงกลางที่เหมาะสมที่ผู้ปฏิบัติจะรู้ได้ด้วยตนเอง ทางสายกลางไม่ได้หมายถึงการรอมชอมกับความชั่วร้าย แต่ทางสายกลางหมายถึงจุดใดจุดหนึ่งที่พอดี เป็นจุดในจินตนาการของตัวเอง อย่างไรก็ตามไม่เพียงแต่เป็นจุดที่เหมาะสมในตัวเองเท่านั้น แต่ยังเป็นจุดที่เหมาะสมในภาวะ เทศะ เหมาะสมกับพลเมืองในสังคม มีเหตุผลที่ดี และมีวิธีการที่น่ายกย่องด้วย

ส่วนเกิร์ต กล่าวถึงการตัดสินใจในทางศีลธรรมของคน โดยยกประเด็นว่า หลักการอะไรบ้างที่คนทั้งโลกทุกศาสนาสามารถยอมรับได้ว่า นี่คือนโยบายปฏิบัติที่ดี คนที่มีสติสัมปชัญญะสมประกอบทุกคนต้องยอมรับหลักศีลธรรม อย่างไรก็ตามบางครั้งกฎที่ว่านี้อาจจะละเมิดได้ แต่จะละเมิดก็ต่อเมื่อสามารถสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำของตนเองได้ สิ่งที่ชอบธรรมหมายถึงการกระทำที่คนที่มีเหตุผลทุกคนยอมรับว่ากระทำได้ กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมเป็นกฎสาธารณะ ดังนั้นการละเมิดกฎจึงจะต้องให้สาธารณะยอมรับด้วย

เกิร์ต กล่าวถึงหลักทางศีลธรรมว่า ประกอบด้วย 1.การไม่ฆ่า 2.การไม่สร้างความเจ็บปวด 3.การไม่ทำให้พิการ 4.การไม่ทำให้สูญเสียอิสรภาพ 5.การไม่ทำให้ผู้อื่นหมดความสุข 6.การไม่หลอกลวง 7.การรักษาสัญญา 8.การไม่คดโกง 9.การเคารพกฎหมาย 10.การปฏิบัติตามหน้าที่

3.แนวคิดของจอห์น ราวล์ (John Rawls)

เป็นแนวคิดที่เน้นหลักความยุติธรรม ราวล์ เห็นว่า ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อไม่มีการนำเอาการแบ่งชนชั้นมาตัดสินปัญหา โดยได้คิดทฤษฎี “ม่านบังตา”(Veil of Ignorance)ขึ้นมา ซึ่งกล่าวว่า ในการตัดสินใจนั้น ให้ทุกคนถอยหลังไปก้าวหนึ่ง ไปตั้งค้ำที่จุดเดียวกันที่ยังไม่มีตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมมาเป็นปัจจัย แล้วให้ทุกคนเอามานับสมมุติว่าบังตาไว้ เพื่อไม่ให้เห็นความแตกต่างทางเพศ ศาสนา ชนชั้น หรือกลุ่ม

ราวล์เชื่อว่า ภายใต้ม่านบังตานี้ เจ้าของหนังสือพิมพ์หรือนักข่าวจะถอยหลังไปคิดที่จุดเดียวกัน โดยไม่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง นักหนังสือพิมพ์จะไม่มุ่งแต่ค่าทอรัฐบาลจนถึงขั้นไร้เหตุผล จะมีความเห็นอกเห็นใจในคนที่ถูกเขาโจมตี และจะให้ความยุติธรรมในการเสนอข่าวมากขึ้น

แนวคิดทางด้านจริยธรรมเหล่านี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของนักหนังสือพิมพ์เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาที่จะต้องตัดสินใจ โดยเฉพาะในกระบวนการนำเสนอข่าวและเมื่อเกิดความผิดพลาดในการเสนอข่าวสาร โดยจะนำไปประกอบการตั้งคำถามเชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงการอภิปรายและสรุปผล

6.แนวคิดเรื่องการควบคุมสื่อมวลชน

ปัญหาการรับผิดชอบหรือไม่รับผิดชอบของหนังสือพิมพ์ เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ซึ่งความรับผิดชอบดังกล่าวจะเกิดได้ มักจะขึ้นอยู่กับระบบการควบคุมสื่อมวลชนในสังคม

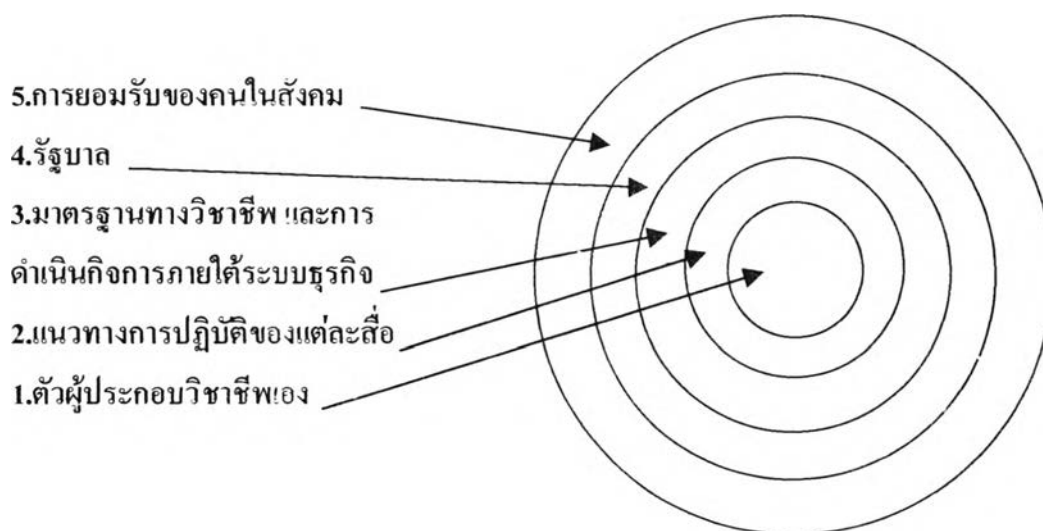
วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm, 1966. อ้างถึงใน ตักขมี คงลาภ, 2534) กล่าวว่า กลไก 3 กลไกที่สังคมอาจนำมาใช้เพื่อการสนับสนุนหรือกระตุ้นเตือนสื่อมวลชนให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ ได้แก่ กลไกแรก คือ รัฐบาลและกฎหมายระเบียบต่างๆที่รัฐบาลออกมาเพื่อควบคุมสื่อมวลชน กลไกที่สองคือ สื่อมวลชน ซึ่งอาจจะเป็นผู้ประกอบการสื่อมวลชน สมาคม หรือองค์กรต่างๆของสื่อมวลชน และกลไกสุดท้าย คือ สาธารณชน หรือองค์กร สมาคมที่สาธารณชนตั้งขึ้นมา

กลไกทั้งสามจะเป็นไปในลักษณะที่ว่ายังระบบการสื่อสารมีอิสระ และมีความรับผิดชอบต่อภาคี ภาระของรัฐบาลที่ต้องดูแลสื่อมวลชนยังคงน้อยลงเท่านั้น และหากปราศจากความรับผิดชอบต่อรัฐ

บาลจำเป็นต้องเข้ามาจัดกรควบคุมขอบเขตและบทบาทสื่อมวลชน ทำให้สื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นอิสระ

จากกลไกทั้งสามนี้ ชเรมม์เห็นว่า การควบคุมที่ดีที่สุด คือ การควบคุมจากตัวสื่อเอง โดยสื่อต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และปฏิบัติหน้าที่ในสิ่งที่จำเป็นและเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันสาธารณชนต้องทำหน้าที่เป็นค้ำจุนที่สำคัญในกระบวนการสื่อสาร เพราะสาธารณชนมีอำนาจในการกำหนดรูปแบบของระบบและการตอบสนองของสื่อมวลชน ทำให้สื่อมวลชนสนองความต้องการของสังคมได้

วาร์เรน เค. เอจี้ และคณะ (Warren K. Agee et al., 1976 .อ้างถึงใน ถักษมิ คงลาภ, 2539) อธิบายถึงลักษณะการควบคุมสื่อมวลชนว่า เปรียบเสมือนวงกลม 5 วง ที่มีจุดศูนย์กลางเดียวกัน ประกอบด้วย

ภาพที่ 1 : แผนภาพแสดงการควบคุมสื่อมวลชน

1. วงกลมในสุด แสดงถึงมาตรฐานทางวิชาชีพ และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นบรรณาธิการ เจ้าของสถานี จนถึงเจ้าหน้าที่ตัดต่อ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้กรองสาร (Gatekeeper) คัดเลือกข่าวสารที่เราอ่าน เห็นและได้ยิน การปฏิบัติหน้าที่ของคุณคณเหล่านี้ต้องคำนึงถึงอีก 4 วงที่ล้อมรอบอยู่

2. วงกลมที่ 2 แสดงถึงแนวทางการปฏิบัติและกำหนดจรรยาบรรณของสื่อแต่ละชนิด สื่อมวลชนทุกประเภทจะมีกำหนดแนวทางปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร แต่ก็ยึดถือปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียม ดังนั้นบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่จึงต้องปฏิบัติตามแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้น

3. วงกลมที่ 3 แสดงถึงมาตรฐานทางวิชาชีพ และการดำเนินการภายใต้ระบบธุรกิจ มาตรฐานการผลิตที่ถูกรวมขึ้นเป็นข้อตกลงของการปฏิบัติและจรรยาบรรณของกลุ่มต่างๆ เช่น สมาคมนักหนังสือพิมพ์ สมาคมนักวิทยุโทรทัศน์ มาตรฐานทางวิชาชีพเป็นแรงผลักดันให้สื่อมวลชนต้องปฏิบัติตาม แรงผลักดันที่สำคัญที่มีผลต่อกรปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนคือ แรงผลักดันทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของสื่อมวลชน เช่น หากสื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสมอาจถูกเพิกถอนโฆษณา

4. วงกลมที่ 4 แสดงถึงการควบคุมโดยรัฐบาล การควบคุมสื่อมวลชนในแต่ละประเทศจะแตกต่างกันไปตามลักษณะการปกครองของประเทศนั้นๆ สามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ ตามทฤษฎีสื่อสารมวลชน (The four theories of the press) ได้แก่ อำนาจอธิปไตยเสรีนิยม เสรีนิยม และความรับผิดชอบทางสังคม

5. วงกลมนอกสุด แสดงถึงขอบเขตการยอมรับของคนในสังคม เป็นขอบเขตที่คนจะมีความอดทนต่อกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เมื่อใดสื่อมวลชนละเมิดขอบเขตที่คนในสังคมจะยอมรับได้ ส่งผลให้วงกลมวงใน 3 วงล้มเหลว

นอกจากนี้ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533 ,อ้างถึงใน ลัทธิมิ คงถาก ,2535: 23-25) ยังได้ประยุกต์แนวคิดของ ปีเตอร์ เอ็ม แซนด์แมน และคณะ (Peter M. Sandman et al, 1982) แบ่งมาตรการควบคุมสื่อมวลชนออกเป็น 4 มาตรการ คือ 1.มาตรการควบคุมตนเอง 2.มาตรการควบคุมโดยสาธารณะ 3.มาตรการควบคุมทางกฎหมาย 4.มาตรการควบคุมทางการปกครอง

1.มาตรการควบคุมตนเอง มาตรการนี้เป็นความรับผิดชอบที่เกิดจากสำนึกและความตระหนักของบุคคลในวงการสื่อมวลชนเอง ถึงบทบาทที่เหมาะสมของสื่อมวลชนต่อสังคมโดยรวม

หนังสือพิมพ์ไทยในปัจจุบัน ได้ให้การยอมรับ ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ซึ่งออกโดยสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2541 ซึ่งมีกรอบทางความคิดที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) กรอบในด้านที่สนองสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน (Public Right to Know) เน้นการเสนอข่าวสารโดยมุ่งสาธารณประโยชน์ ปกป้องแหล่งข่าว และมีความตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าถึงข่าวสารของประชาชน รวมทั้งการคำนึงถึงคุณค่าความเป็นข่าว (Newsworthiness) ด้วย

2) กรอบในด้านที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความไว้วางใจของสาธารณชน (Public Trust) เน้นการเสนอความจริงด้วยความถูกต้อง และความสมดุล ตรงไปตรงมา และด้วยวิธีการแสวงหาข่าวสารโดยสุจริต

3) กรอบในด้านที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเคารพในสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลอื่น และยึดมั่นในหลักการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Respect to Individual Right Privacy) เน้นการเสนอข่าวที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลอื่น

ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2541 ข้อที่สำคัญมี อาทิ

ข้อ 4 หนังสือพิมพ์ต้องยึดถือข้อเท็จจริง ความถูกต้องแม่นยำและครบถ้วน

ข้อ 5 หนังสือพิมพ์ต้องนำเสนอข่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือหมู่คณะ

ข้อ 6 หนังสือพิมพ์ต้องแสดงความพยายาม ในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ข้อ 7 หนังสือพิมพ์ต้องไม่แต่งเติมเนื้อหาสาระของข่าว จนคลาดเคลื่อนหรือเกินจากความเป็นจริง

ข้อ 8 หนังสือพิมพ์ต้องละเว้นการเสนอข่าวเพราะความลำเอียง หรือมีอคติ จนเป็นเหตุให้ข่าวนั้นคลาดเคลื่อนหรือเกินจากความเป็นจริง

ข้อ 11 การเสนอข่าวที่มีการพาดพิง อันอาจเกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือองค์กรใดๆ ต้องแสดงถึงความพยายามในการเปิดโอกาสให้ฝ่ายที่ถูกกล่าวหาแสดงข้อเท็จจริงด้วย

ข้อ 12 ในกรณีที่มีการเสนอข่าวผิดพลาด หนังสือพิมพ์ต้องลงพิมพ์แก้ไขข้อผิดพลาดดังกล่าว โดยไม่ชักช้า

ข้อ 16 การพาดหัวข่าวและความนำของหนังสือพิมพ์ ต้องไม่เกินไปจากข้อเท็จจริงในข่าว และต้องสะท้อนใจความสำคัญหรือเนื้อหาหลักของข่าว

เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ขวรัตน์ เชิดชัย (2521:141) ชี้ว่า ข้อที่น่าสังเกตในจรรยาบรรณหนังสือพิมพ์นี้ก็คือ นักหนังสือพิมพ์ทุกคนไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามหรือเกรงกลัวแต่อย่างใด เพราะจรรยาบรรณเป็นเพียงประกาศเจตนารมณ์หรือคำปฏิญาณของนักหนังสือพิมพ์ว่าจะทำอย่างนั้น งดเว้นไม่ทำอย่างนี้ มิใช่กฎหมายที่มีบทกำหนดโทษไว้ หากจะมีนักหนังสือพิมพ์คนใดละเมิดก็ย่อมกระทำได้ จรรยาบรรณแต่ละฉบับจะมีผลในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใด จึงย่อมขึ้นอยู่กับ “ความสำนึก” ของนักหนังสือพิมพ์แต่ละคนว่า จะซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจต่อวิชาชีพของตนมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสถาบันหนังสือพิมพ์โดยส่วนรวมว่า จะสอดส่องกวดขันจริงจัง รวมทั้งว่ากล่าวตักเตือนผู้ละเมิดจรรยาบรรณมากน้อยเพียงใด

2. มาตรการควบคุมโดยสาธารณะ เป็นการควบคุมที่เกิดจากสาธารณชนที่อยู่ภายนอกวงการสื่อมวลชน ซึ่งได้แก่การควบคุมจากประชาชนในฐานะผู้บริโภค โภคที่เป็กรับสารจากสื่อมวลชน การควบคุมจากกลุ่มผลประโยชน์ และการควบคุมจากกมิติมหาชน

พิศิษฐ์ ชวลาธวัช (2535) เห็นว่า การควบคุมตนเองของสื่อมวลชน ที่ออกมาในรูปกฎเกณฑ์ของสมาคมวิชาชีพต่างๆ หรือจรรยาบรรณต่างๆ และการที่ประชาชนควบคุมสื่อมวลชนโดยการไม่ซื้อไม่อุดหนุน ไม่ชมมัน เป็นการควบคุมที่ค่อนข้างเป็นคัมภีร์ และขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของสื่อมวลชนเอง กับความตระหนักในคุณค่าของสื่อมวลชนของประชาชนเองมากกว่า และมักจะไม่มีบทลงโทษเวลาที่สื่อมวลชนกระทำผิด ซึ่งผิดกับการควบคุมโดยการใช้กฎหมาย ที่มีกฎเกณฑ์ ข้อกำหนด และบทลงโทษ

3. มาตรการควบคุมทางกฎหมาย หมายถึง การควบคุมสื่อมวลชนตามประมวลกฎหมาย ซึ่งศาลสถิตยุติธรรมจะพิจารณาคัดสินโดยคำนึงถึงความถูกต้อง และผลประโยชน์ของผู้มีส่วนร่วมในทางการสื่อสารทุกระดับ ได้แก่ ปัจเจกชน นักเขียน บริษัท สังคม และรัฐ

พิศิษฐ์ ชวลาธวัช (2541:29-30) อธิบายว่า จากแนวคิดของนักปรัชญากฎหมายตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ในกลุ่มสำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) ที่มองว่า กฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐาธิปัตย์ หมายถึงกฎหมายเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจในบ้านเมือง จะสั่งการอย่างไรก็เป็นกฎหมาย และประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้อิทธิพลทางความคิดนี้ ดังเช่น กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระราชบิดาของกฎหมายไทยได้อธิบายกฎหมายว่า กฎหมายคือ “คำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองแผ่นดินต่อราษฎรทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตามแล้วตามธรรมดาต้องโทษ” รัฐจึงมีอำนาจในการออกกฎหมาย โดยผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ

ขณะที่ สุกัญญา สุตบรรทัด (2539:33) เห็นว่า มาตรการทางกฎหมาย เป็นมาตรการที่ “บังคับให้หนังสือพิมพ์เสนอความจริง” เนื่องจากนักหนังสือพิมพ์บางประเภทไม่มีความรับผิดชอบต่อเห็นแก่ผลประโยชน์ มิได้เป็นตัวแทนของประชาชนโดยแท้จริง และสร้างพิษภัยต่อประชาชน

สำหรับกฎหมายสำคัญที่เข้ามาควบคุมสื่อมวลชนมีอาทิ ประมวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2484 รวมถึงระเบียบ คำสั่ง อื่นๆอีกมากมาย เป็นต้น

ประมวลกฎหมายอาญา

ได้วางหลักควบคุมหนังสือพิมพ์ไว้หลายส่วน อาทิ ความผิดฐานหมิ่นประมาท ดูหมิ่น ซึ่งความผิดฐานหมิ่นประมาทของหนังสือพิมพ์เป็นความผิดที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุด มีมาตราที่เกี่ยวข้องที่สำคัญดังนี้

มาตรา 326 ระบุถึงความผิดฐานหมิ่นประมาทไว้ว่า ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 328 ถ้าความผิดฐานหมิ่นประมาทได้กระทำโดยการโฆษณา ด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ ภาพหรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าวิธีใดๆ แผ่นเสียงหรือสิ่งบันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกอักษร กระทำโดยการกระจายเสียงหรือกระจายภาพ หรือโดยกระทำการป่าวประกาศด้วยวิธีอื่น ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท

อย่างไรก็ตาม มาตรา 329 ระบุว่า ผู้ใดแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใด โดยสุจริต

(1) เพื่อความชอบธรรม ป้องกันตนเองหรือป้องกันส่วนได้เสียเกี่ยวกับตน ตามคลองธรรม

(2) ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติการตามหน้าที่

(3) ดิชมด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลหรือสิ่งอื่นใดอื่นเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำ หรือ

(4) ในการแจ้งข่าวด้วยความเป็นธรรมเรื่องการดำเนินกิจการอันเปิดเผยในศาลหรือในการประชุม ผู้นั้นไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท

มาตรา 330 ในกรณีหมิ่นประมาท ถ้าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด พิสูจน์ได้ว่าข้อที่หาว่าหมิ่นประมาทนั้นเป็นความจริง ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

แต่ห้ามไม่ให้พิสูจน์ ถ้าข้อที่หาว่าหมิ่นประมาทนั้นเป็นการใส่ความเรื่องส่วนตัว และการพิสูจน์ไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของการละเมิดผู้อื่น โดยการกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลาย ซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความเป็นจริงเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหากินได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การหมิ่นประมาทในทางแพ่ง ต่างจากหมิ่นประมาทในทางอาญา คือ การหมิ่นประมาททางแพ่งต้องเป็นเรื่องไม่จริง แต่ทางอาญาแม้จะเปิดเผยเรื่องจริงก็หมิ่นประมาทได้ ซึ่งมีมาตราที่เกี่ยวข้องดังนี้

มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

มาตรา 423 ผู้ใดกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความเป็นจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดี หรือเป็นที่เสียหายแก่การทำมาหากินหรือทางเจริญของเขาประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแก่การนั้น แม้ทั้งเมื่อคนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริง แต่หากควรจะได้

ผู้ใดส่งข่าวสาส์นอันคนมิได้รู้ว่าเป็นความจริง หากว่าตนเองหรือผู้รับข่าวสาส์นนั้นมีทางได้เสียโดยชอบในการนั้นด้วยแล้ว ท่านว่าเพียงที่ส่งข่าวสาส์นเช่นนั้นหาทำให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่

พ.ร.บ.การพิมพ์ พ.ศ. 2484

มีหลักสำคัญคือ การออกหนังสือพิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าพนักงานการพิมพ์สามารถเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ คือ ตรวจข่าวหลังจากให้ค้ตักเตือน และตรวจข่าวในภาวะฉุกเฉิน การห้ามนำเข้าหรือจำหน่ายแจก การแก้ไขवादคลเคลื่อน

มาตรา 40 หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาเรื่องราชการคลเคลื่อนจากความจริงและอาจเกิดความเสียหายขึ้นได้ กระทรวงหรือกรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น หรือกรมโฆษณาการ หรือเจ้าพนักงานการพิมพ์อาจสั่งเป็นหนังสือให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์นั้นแก้ไข หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องนั้นภายในเวลาที่กำหนดไว้ แต่ต้องเป็นวันเวลาที่พอจะทันพิมพ์หนังสือนั้นซึ่งจะออกโฆษณาต่อไป

มาตรา 41 หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาเรื่องเกี่ยวกับบุคคลใดคลเคลื่อนจากความจริง และอาจเกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้น บุคคลนั้นอาจแจ้งเป็นหนังสือขอให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์นั้นแก้ไข หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องนั้น การแก้หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องที่ว่านี้จะต้องลงพิมพ์ในฉบับที่จะออกโฆษณาต่อไปจากเวลาที่ได้รับคำขอดังกล่าวแล้ว หรือในฉบับที่ถัดไป

เมื่อได้แก้หรือลงพิมพ์หนังสือซึ่งแก้หรือปฏิเสธเรื่องที่ว่านี้โดยถูกต้องแล้ว สิทธิในการฟ้องบุคคลผู้ขอแก้ทั้งทางแพ่งและทางอาญาเป็นอันระงับลง

4.มาตรการควบคุมทางการปกครอง

รัฐบาลยังคงมีบทบาทสูงในการกำหนดสิ่งที่จะต้องกระทำหรือต้องไม่กระทำของสื่อมวลชน หน่วยราชการที่เข้ามาควบคุมดูแลสื่อมวลชนมีเป็นจำนวนมาก แต่ที่เด่นชัดคือ เจ้าพนักงานการพิมพ์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ควบคุมสอดส่องการปฏิบัติงานของหนังสือพิมพ์ตามพ.ร.บ.การพิมพ์ พ.ศ.2484 , การจัดตั้งศูนย์ติดตามการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน กระทรวงมหาดไทย ในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นต้น

วัฒนา พัฒนพงศ์ และคณะ (2530) ซึ่งเสนอรายงานการวิจัยเรื่องสื่อมวลชนกับบทบาทด้านจริยธรรม ระบุว่า ถึงแม้ว่ามาตรการควบคุมทางการปกครองจะถูกนำมาใช้ในการควบคุมหนังสือพิมพ์ แต่ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบอาจจะละเลยเพิกเฉย บางครั้งอาจเข้ามากดดัน แต่ก็เป็นไปเพียงชั่วคราว แล้วก็จะมีการปล่อยปละละเลยกันต่อไป ทำให้นักหนังสือพิมพ์ไม่เกรงกลัวที่จะถูกลงโทษ

แนวคิดเรื่องการควบคุมสื่อมวลชน จะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจถึงระเบียบและกรอบต่างๆที่กำกับการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการตั้งคำถามเชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อตอบปัญหานำวิจัยในประเด็นปัจจัยในการยอมรับหรือไม่รับผิดของหนังสือพิมพ์เมื่อเกิดความผิดพลาดในการเสนอข่าวสาร และประเด็นรูปแบบในการรับผิดหรือไม่รับผิดของหนังสือพิมพ์

7. แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสังคม

จรรยา สุภาพ (2512:41) ให้ความหมายคำว่าเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ว่า เป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งมีขอบเขต เสรีภาพในการพูดและการพิมพ์เป็นสิทธิของบุคคลและกลุ่มบุคคล ที่จะแสดงความคิดเห็นในทางการพูดหรือโดยทางการพิมพ์ ความคิดเห็นนั้นๆเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีต้องถูกควบคุมจากรัฐ ไม่ว่าจะโดยวิธีการที่รัฐให้อนุมัติหรือการเซ็นเซอร์ ทั้งนี้เคยมีข้อจำกัดอยู่ว่า เสรีภาพดังกล่าวจะต้องไม่ใช้ในการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยภายในรัฐ

จอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill, 1818-1883, อ้างถึงใน ดวงใจ เสกธีระ, 2540:21) นักปรัชญาชาวอังกฤษ เห็นว่า เสรีภาพคือความเป็นอิสระจากรัฐบาล แม้เสรีภาพต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย แต่เสรีภาพบางประการไม่ควรจะถูกจำกัดเลย คือ เสรีภาพทางมโนธรรม เสรีภาพทางความคิด การพูด และการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพส่วนบุคคลและการสมาคม โดยมีได้มีจุดประสงค์ที่เป็นภัยกับบุคคลอื่น

มิลล์เห็นว่า ข่าวดาราข้อเท็จจริงที่ไปถึงสาธารณชนในบางเรื่อง อาจผิดพลาด รัฐก็ไม่ควรมีสิทธิที่จะล่วงเกินหรือคัดค้าน เพราะในที่สุดแล้วสาธารณชนย่อมเลือกที่จะย่อยสิ่งเหล่านี้ได้เองทั้งหมด สัจจะนั้นไม่ว่าจะเผชิญกับสิ่งใดก็ย่อมผุดขึ้นมาอย่างมีชัยในที่สุด ตามกระบวนการพิสูจน์ตัวเองของสัจจะ (Self-Righty Process) และตลาดเสรีแห่งความคิดเห็น (Free Market Place of Idea)

แนวคิดของมิลล์เป็นแนวคิดตามแนวทฤษฎีเชิงอิสรภาพนิยม ที่มีหลักการว่า สื่อมวลชนควรมีเสรีภาพในการรายงานข่าวสาร ต้องไม่มีการตรวจข่าวก่อนการรายงานข่าวสารโดยองค์กรใดๆ ไม่มีการบังคับให้มีการตีพิมพ์หรือเสนอข่าวสารใดๆ การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ข้าราชการ หรือพรรคการเมืองถือว่าการทำหน้าที่ตรวจสอบดูแลการทำงานของรัฐบาล เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรถูกลงโทษ เป็นอัน

เสรีภาพของสื่อมวลชนในการแสวงหาข่าวสาร มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับเสรีภาพของประชาชนในการได้รับข่าวสาร หรือการแสดงความคิดเห็นต่างๆ กล่าวคือ ประชาชนในประเทศใดได้รับหลักประกันในสิทธิเสรีภาพในการได้รับข่าวสารข้อมูล หรือการแสดงความคิดเห็นมากเท่าใด สื่อมวลชนก็ย่อมมีเสรีภาพในการแสวงหาข่าวสารอย่างกว้างขวางมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อจะได้เสนอข้อมูลและความคิดเห็นให้แก่ประชาชนให้มากที่สุด (กุลพล พลวัน, 2529:593)

อย่างไรก็ตาม ในสังคมประชาธิปไตย เสรีภาพมีความจำเป็นต้องใช้ควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 39 ระบุว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ๆ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือการสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

จะเห็นว่า เสรีภาพภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ไม่ใช่เสรีภาพที่เด็ดขาด หากแต่ต้องดำเนินไปได้ภายใต้ความรับผิดชอบ ที่จะต้องระวังไม่ให้กระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น หรือต่อความมั่นคง สงบสุขของสังคมส่วนรวมด้วย

หลุยส์ ฮอดจ์ (Louis W.Hodge, อ้างถึงในสุภิญญา สุคนธ์รัต , 2539:36) กล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมมี 3 ระดับ คือ

1. ความรับผิดชอบต่อประเภทรับคำสั่ง (Assigned) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคน ซึ่งคนหนึ่งต้องรับคำสั่งจากอีกคนหนึ่ง เช่น ลูกจ้างรับคำสั่งจากนายจ้าง ประชาชนรับคำสั่งจากกษัตริย์ นักเรียนรับคำสั่งจากครู หรือพลทหารรับคำสั่งจากนายทหาร ในบางสังคมหนังสือพิมพ์ต้องรับคำสั่งจากรัฐบาล หนังสือพิมพ์เป็นเพียงแขนขาของรัฐบาลเท่านั้น ในส่วนนักหนังสือพิมพ์เองก็ได้รับมอบหมายหน้าที่จากองค์กรที่ตนสังกัด ได้รับคำสั่งจากบรรณาธิการให้ไปหาข่าวนั้นข่าวนี้ เป็นต้น

2. ความรับผิดชอบต่อประเภทระผูกพัน (Contracted) มีทั้งผูกพันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ความรับผิดชอบประเภทนี้มีอยู่ในกรอบของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีความเสมอภาคกันมากขึ้น และตกลงที่จะแลกเปลี่ยนข้อประพฤติปฏิบัติและข้อบังคับระหว่างกัน

3. ความรับผิดชอบต่อประเภทสัญญาต่อตัวเอง (Self-Imposed Responsibility) นักหนังสือพิมพ์ที่มีสัญญาต่อตัวเอง คือผู้ที่พัฒนามโนสำนึกของตนเองว่า จะต้องทำเช่นไรเป็นผู้สร้างมาตรฐานให้ตัวเองว่า จะมีหลักการเช่นไร และจะให้อะไรต่อสาธารณะ

โจเซฟ พูลิตเซอร์ (Joseph Pulitzer, 1847-1911, อ้างถึงใน เฉลิมพร อุ่นแก้ว, 2534:112) ชาวฮังการี ผู้ประสบความสำเร็จในวิชาชีพหนังสือพิมพ์ในอเมริกากล่าวว่า สิ่งที่จะช่วยให้กิจการวารสารศาสตร์รอดพ้นจากการตกเป็นทาสของผลประโยชน์ต่างๆทางธุรกิจ ซึ่งใฝ่หาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวอันเป็นปฏิปักษ์ต่อ สวัสดิการส่วนรวมคือ อุดมคติอันสูงส่ง ความห่วงใยจริงใจในอันที่จะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง

การมีความรอบรู้ที่แน่นอนในปัญหาต่างๆที่จักต้องเผชิญ และความรู้สึกร้อยใจในความรับผิดชอบทางศีลธรรม

เดนิส แม็คควอล (Danis McQuail ,1994 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541: 102-103) ได้สรุปลักษณะสำคัญของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนดังนี้คือ

1. สื่อมวลชนต้องมีพันธกิจอันพึงปฏิบัติต่อสังคม เจ้าของสื่อควรจะเป็นมหาชน
2. ข่าวสารของสื่อจะต้องเป็นเรื่องจริง ถูกต้อง ยุติธรรม ตรงไปตรงมา และสอดคล้องกัน
3. สื่อต้องทำหน้าที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะอันหลากหลาย
4. สื่อควรจะต้องมีเสรีภาพภายใต้การควบคุมตัวเอง
5. สื่อจะต้องปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณและมาตรฐานของวิชาชีพ
6. ในบางสถานการณ์ สังคมอาจจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงการทำงานของสื่อเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นกรอบในการวิเคราะห์ลักษณะความผิดพลาดในการเสนอข่าวสาร การรับผิดชอบและไม่รับผิดชอบ รวมถึงการสรุปและอภิปรายผล

8.แนวคิดเรื่องการเป็นเจ้าของสื่อและองค์กรหนังสือพิมพ์

กาญจนา แก้วเทพ (2541:100) ชี้ว่า ผลจากการเกิดทฤษฎีเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชน ทำให้นักคิด อาทิ Millton, Locke และ Mill เสนอหลักการว่า การกิจของหนังสือพิมพ์คือการแสวงหาข้อเท็จจริง ตรวจสอบรัฐบาลแจ้งข่าวสาร และสร้างความบันเทิง ในรูปแบบของการขายให้แก่ประชาชน จากหลักการดังกล่าวมีนัยยะต่อเนื่องมาว่า สื่อมวลชนควรมีเอกชนเป็นเจ้าของและสื่อจะต้องทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐไปพร้อมๆกับการทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการด้านอื่นๆของสังคม

นอกจากนี้การมีเสรีภาพของสื่อมวลชน ยังส่งผลให้อุตสาหกรรมสื่อขยายตัวอย่างกว้างขวาง ทำให้มิติทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อสื่อมวลชนมากขึ้นทุกที โดยแม็คควอล (McQuail, D.,1994) ตั้งข้อสังเกตว่ามีการปะปนกันระหว่าง “เสรีภาพหนังสือพิมพ์” (Press Freedom) กับ “เสรีภาพในทรัพย์สิน” (Property Right) ซึ่งหมายความว่า นายทุนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ และใช้หนังสือพิมพ์โดยปราศจากการควบคุมจากภาครัฐ บรรดาเจ้าของหนังสือพิมพ์รายใหญ่ได้เข้าซื้อกิจการของหนังสือพิมพ์รายย่อย จนในที่สุดเหลือหนังสือพิมพ์รายใหญ่ๆไม่กี่รายเท่านั้น ลักษณะการผูกขาดการเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์จึงเกิดขึ้น

กาญจนา แก้วเทพ อธิบายใน “สื่อสารมวลชน:ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา” (2541:132-133) ว่า ในยุคสมัยของ คาร์ล มาร์กซ์ ชาวเยอรมัน ที่เป็นทั้งนักปรัชญาสังคม นักวิชาการของขบวนการแรงงาน

และนักหนังสือพิมพ์ในศตวรรษที่ 19 ผู้วางรากฐานสำคัญในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม ที่รู้จักกันในภายหลังว่า “ลัทธิมาร์กซ์” โดยให้นำหน้ากโนมิตีเศรษฐกิจและการเมืองเป็นหลักนั้น สื่อมวลชนที่เป็นหลักคือ หนังสือพิมพ์ มาร์กซ์มองว่าหนังสือพิมพ์ดำเนินการไปตามหลักของระบบทุนนิยม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลังการผลิต เช่น วัตถุดิบ เทคโนโลยี แรงงาน และความสัมพันธ์ทางการผลิต เช่น นายทุนเป็นเจ้าของ คนงานเป็นลูกจ้าง เจ้าของหนังสือพิมพ์จะเป็นนายทุนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ระดับชาติหรือนานาชาติก็ตาม คนกลุ่มนี้เข้ามาทำหนังสือพิมพ์เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางชนชั้นของตนเองด้วยวิธีการ 2 ด้านคือ เอาเปรียบแรงงานลูกจ้าง และเอากำไรจากผู้บริโภค ซึ่งเมื่อนายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหนังสือพิมพ์ ก็ย่อมสามารถควบคุมการผลิต รวมถึงความคิดที่อยู่ในเนื้อหาสื่อได้ด้วย

ดร.ฉิม หิรัญรักษ์ (2534:41) อธิบายถึงรูปแบบและการดำเนินกิจการงานหนังสือพิมพ์ ไว้ในเอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานหนังสือพิมพ์ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชว่า ปัจจุบันกิจการหนังสือพิมพ์อยู่ภายใต้การเป็นเจ้าของในหลายรูปแบบแตกต่างกัน การดำเนินการเป็นเจ้าขององค์การหนังสือพิมพ์โดยปกติมีรูปแบบดังนี้คือ บริหารโดยเจ้าของโดยตรง (Individual Ownership), บริหารโดยหุ้นส่วน (Partnership), บริหารโดยการจดทะเบียนนิติบุคคลเป็นบริษัท (Cooperation), บริหารโดยถือกรรมสิทธิ์แบบเครือข่ายและแบบกลุ่ม (Group or Chain Ownership), บริหารโดยการร่วมหุ้นระหว่างพนักงานลูกจ้าง (Employee Ownership), บริหารโดยเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงจากหน่วยงานอื่น (Vertical Ownership) และบริหารโดยการร่วมลงทุนในกิจการหนังสือพิมพ์หลายฉบับ (Joint Operation)

ดร.ฉิม หิรัญรักษ์(2534:51) ได้สรุปแนวคิดของการจัดองค์กรและการประสานงานองค์กรหนังสือพิมพ์ว่า การจัดองค์กรงานหนังสือพิมพ์ มีลักษณะที่แตกต่างจากการจัดการในองค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมโดยทั่วไป โดยการจัดรูปองค์กรงานหนังสือพิมพ์มีลักษณะที่การบังคับบัญชา จะแบ่งตามสายงานและจากระดับสูงมายังระดับที่ต่ำกว่า องค์กรหนังสือพิมพ์โดยทั่วไป ประกอบด้วย หน่วยงานหลัก 3 กองได้แก่ กองจัดการ กองบรรณาธิการ และกองการผลิต ซึ่งแต่ละกองมีการทำงานที่ประสานงานและร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง จึงจะทำให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ

มานิจ สุขสมจิตร (2534:425) ได้กล่าวถึง การบริหารงานกองบรรณาธิการว่า กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์โดยทั่วไปประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆดังนี้

- 1.บรรณาธิการหรือบรรณาธิการใหญ่
- 2.บรรณาธิการบริหาร
- 3.หัวหน้ากองบรรณาธิการ
- 4.บรรณาธิการข่าว
- 5.หัวหน้าข่าว
- 6.บรรณาธิการข่าวในประเทศ
- 7.บรรณาธิการข่าวต่างประเทศ
- 8.บรรณาธิการบทความ สารคดี
- 9.บรรณาธิการฝ่ายจัดหน้า
- 10.บรรณาธิการฝ่ายตรวจต้นฉบับ
- 11.ผู้เรียบเรียงข่าว หรือรีไรเตอร์
- 12.ผู้สื่อข่าว
- 13.ช่างภาพ
- 14.ผู้พิสูจน์อักษร
- 15.บรรณาธิการ

ในปัจจุบันการจัดโครงสร้างภายในกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ ในรายละเอียดปลีกย่อย อาจแตกต่างกันไป ตามความเหมาะสมของแต่ละหนังสือพิมพ์ ขณะเดียวกันภาระหน้าที่ของแต่ละตำแหน่ง ในแต่ละหนังสือพิมพ์ก็อาจจะแตกต่างกันไปด้วย ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละองค์กร อย่างไรก็ตามบุคลากรในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ไม่ว่าจะปฏิบัติตามโครงสร้างใด ล้วนแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตเนื้อหาข่าวสาร ที่ก่อให้เกิดความผิดพลาดได้ทั้งสิ้น

มานิจ สุขสมจิตร (2534:427-428) อธิบายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบของบรรณาธิการ หรือบรรณาธิการใหญ่ว่า เป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดขององค์กรหนังสือพิมพ์นั้นๆ บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์สำนักใหญ่นั้น อยู่ในฐานะเสมือนผู้จัดการใหญ่และผู้ให้การวินิจฉัยเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น โดยทั่วไปแล้วบรรณาธิการมีหน้าที่ที่จะต้องควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของกองบรรณาธิการทุกส่วน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญเกี่ยวกับระบบวิธี หรือแนวทางปฏิบัติอย่างใด ๆ คำวินิจฉัยของบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด บรรณาธิการอาจเปลี่ยนแปลงหรือขีดฆ่าข้อเขียนหรือทรรศนะของผู้เขียนบทนำที่มีต่อปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ซึ่งข้อเขียนหรือทรรศนะนั้นๆจะปรากฏออกไปในฐานะที่เป็นทรรศนะของหนังสือพิมพ์นั้นๆที่มีต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น โดยผู้เขียนบทนำจะต้องยินยอมและเคารพต่อข้อวินิจฉัย บรรณาธิการสามารถจะสั่งให้บรรณาธิการบริหารปรับปรุงคณะผู้ร่วมทำงานเสียใหม่ตามที่เห็นสมควร

นอกจากนี้ในบางโอกาสบรรณาธิการจะต้องวินิจฉัยข่าวสารบางเรื่องว่า จะเหมาะสมแก่การนำมาตีพิมพ์หรือไม่ ทั้งๆที่ข่าวนั้นเป็นความจริงและนักข่าวก็ได้เสาะแสวงหามาได้และเขียนอย่างถูกต้องแล้วทั้งนี้ถ้าหากว่าผลกระทบกระเทือนของข่าวชิ้นนั้น อาจพัวพันไปถึงปัญหากฎหมาย ปัญหาจริยธรรม หรือปัญหาการเมือง

แนวคิดเรื่ององค์กรหนังสือพิมพ์และการเป็นเจ้าของสื่อนี้จะมีส่วนสำคัญกับกระบวนการตัดสินใจของนักหนังสือพิมพ์ เมื่อต้องเผชิญหน้ากับกรณีความผิดพลาดในการเสนอข่าวสาร ซึ่งจะนำไปใช้ประกอบในการตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้น รวมทั้งการสรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.ปัจจัยที่ทำให้เกิดความผิดพลาดในการเสนอข่าวสาร

จินตนา ดันสุวรรณนนท์ (2541:161) วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการขาดความรับผิดชอบทางจริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์ ในมุมมองของนักหนังสือพิมพ์ พบว่า การเสนอข่าวผิดพลาดของนักหนังสือพิมพ์ในบางครั้ง เกิดมาจากการที่นักหนังสือพิมพ์ผู้นั้น ไม่มีพื้นฐานความรู้ที่ดีพอ จากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยดังกล่าว บรรณาธิการข่าวและหัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์หลายท่านมีความเห็นว่า การที่หนังสือพิมพ์เสนอข่าวผิดพลาด สาเหตุส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากนักหนังสือพิมพ์บางคน ไม่มีพื้นฐานความรู้ที่ดีพอ เมื่อไม่มีความรู้

ในด้านดังกล่าวก็แสดงความคิดเห็นโดยอาศัยวิจารณ์งานของตนเอง การเสนอข่าวออกไปก็เกิดความผิดพลาดขึ้น

นอกจากนี้ปัจจัยเรื่องความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การทำหน้าที่ของนักหนังสือพิมพ์ในบางครั้งออกมาในรูปแบบที่ขาดความรับผิดชอบ

จินตนา ดันสุวรรณนนท์ (2541:34) ชี้ว่า วิชาชีพหนังสือพิมพ์เป็นวิชาชีพที่เปิดกว้าง ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของนักหนังสือพิมพ์ที่แน่นอน ทั้งในแง่ระดับการศึกษาขั้นต่ำ สาขาที่สำเร็จการศึกษารวมถึงไม่ต้องมีการสอบเพื่อขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ จุดนี้เองอาจทำให้การเข้ามาเป็นนักหนังสือพิมพ์ไม่ได้มีมาตรฐานในการกลั่นกรองคุณสมบัติอย่างถี่ถ้วน ดังเช่น วิชาชีพแพทย์ ทนายความ วิศวกร ฯลฯ ที่จะต้องจบการศึกษาจากสาขาวิชานั้นๆ มาโดยตรง และต้องผ่านการสอบเพื่อขอใบอนุญาตก่อนจึงจะประกอบวิชาชีพได้ การผ่านการเรียนรู้และผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่แตกต่างกันมีส่วนทำให้นักหนังสือพิมพ์แต่ละคนมีความคิดเห็นและทัศนคติต่อเรื่องต่างๆ รวมถึงมีพฤติกรรมในการตัดสินใจเลือกกระทำที่แตกต่างกันได้

ในงานวิจัยของ เดวิด อี. โบอิงค์ (David E.Boeyink,1994 อ้างถึงใน จินตนา ดันสุวรรณนนท์, 2541:34) พบว่า การเรียนรู้จากแหล่งที่แตกต่างกันและการมีภูมิหลังทางการศึกษาที่แตกต่างกันของนักหนังสือพิมพ์มีผลทำให้มุมมองและทัศนคติของนักหนังสือพิมพ์แต่ละคนที่มีต่อจริยธรรมหรือจรรยาบรรณแตกต่างกัน สาเหตุที่มุมมองและทัศนคติของนักหนังสือพิมพ์ในเรื่องดังกล่าวแตกต่างกันก็เนื่องมาจาก นักหนังสือพิมพ์แต่ละคนมีพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน มีการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาและที่ทำงานที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุต่างๆเหล่านี้ จึงทำให้ทัศนคติของนักหนังสือพิมพ์แต่ละคนที่มีต่อจริยธรรมหรือจรรยาบรรณมีความแตกต่างกัน

นอกจากนี้ บรามแมน (Braman,S.,1988) กล่าวว่า ในสหรัฐอเมริกา ประชาชนแสดงความเป็นห่วงเกี่ยวกับคุณภาพในด้านพินความรู้ในเรื่องต่างๆของสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก เพราะพวกเขาเห็นว่า การที่สื่อมวลชนไม่มีพินความรู้ที่ดีพอจะก่อให้เกิดการรายงานข่าวที่ผิดพลาด และนำไปสู่ความไม่เชื่อถือของผู้อ่านที่มีต่อสื่อ

ทฤษฎีความไม่คล้องจองทางปัญญา (Cognitive Dissonance Theory) โดย ลีออน เฟสติเจอร์ (Leon Festiger, 1957 อ้างถึงใน มลินี สมภพเจริญ, 2539) อธิบายว่า เมื่อบุคคลมีความคิดไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่เข้ามาใหม่ บุคคลจะเกิดความเครียด (Tention) และจะพยายามขจัดหรือปรับสภาวะภายในจิตใจของตนเองให้พ้นจากความเครียด อันเกิดจากความไม่สอดคล้องนั้น เช่น อาจจะไม่ให้ความสนใจข้อมูลที่ขัดแย้งแล้วไปหาข้อมูลอื่นมาสนับสนุนความเชื่อเดิม หรืออาจจะเปลี่ยนความคิด ความเชื่อตามข้อมูลที่ขัดแย้งนั้น

กรีนเบิร์ก และ แทนเนนบัวม (Greenberg & Tannenbuam .1977 : อ้างถึงใน อรุณช วาณิชทวีวัฒน์, 2539:30) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเขียนข่าวที่ตรงกับความรู้สึกของผู้รายงานข่าว พบว่า ในระหว่างการรายงานข่าวจะเกิดความตึงเครียดในทางความคิด ซึ่งอาจจะเป็นผลให้เกิดการบิดเบือนในเนื้อหาของข่าวสารได้

อังธิดา ลิ้มปี่ปัทมาณี (2540) ทำการวิจัยเรื่อง การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของหนังสือพิมพ์ ต่อนักการเมือง ศิลปินนักแสดง นักธุรกิจ และประชาชนทั่วไป พบว่า ปัจจัยที่ทำให้หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวในลักษณะละเมิด หรือหมิ่นเหม่ต่อการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ในความคิดเห็นของกลุ่มผู้ตกเป็นข่าวนักวิชาชีพ นักวิชาการ เห็นพ้องต้องกันในปัจจัยเรื่องธุรกิจ และการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้อ่าน โดยอาจจะมีปัจจัยอื่นๆประกอบ เช่น ข้อจำกัดเรื่องเวลา และการแข่งขันเชิงธุรกิจทำให้ไม่มีเวลาตรวจสอบความถูกต้องและความสมดุลของข่าว ตัวบุคคลที่ทำหนังสือพิมพ์ขาดมาตรฐานทางวิชาชีพ หนังสือพิมพ์ ความไม่รอบรู้ต่อกฎหมาย หรือขาดความตระหนักถึงการเคารพสิทธิส่วนบุคคล บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ และทำตามนโยบายองค์กร

2.ปัญหาการรับผิดชอบและการเยียวยาความผิด

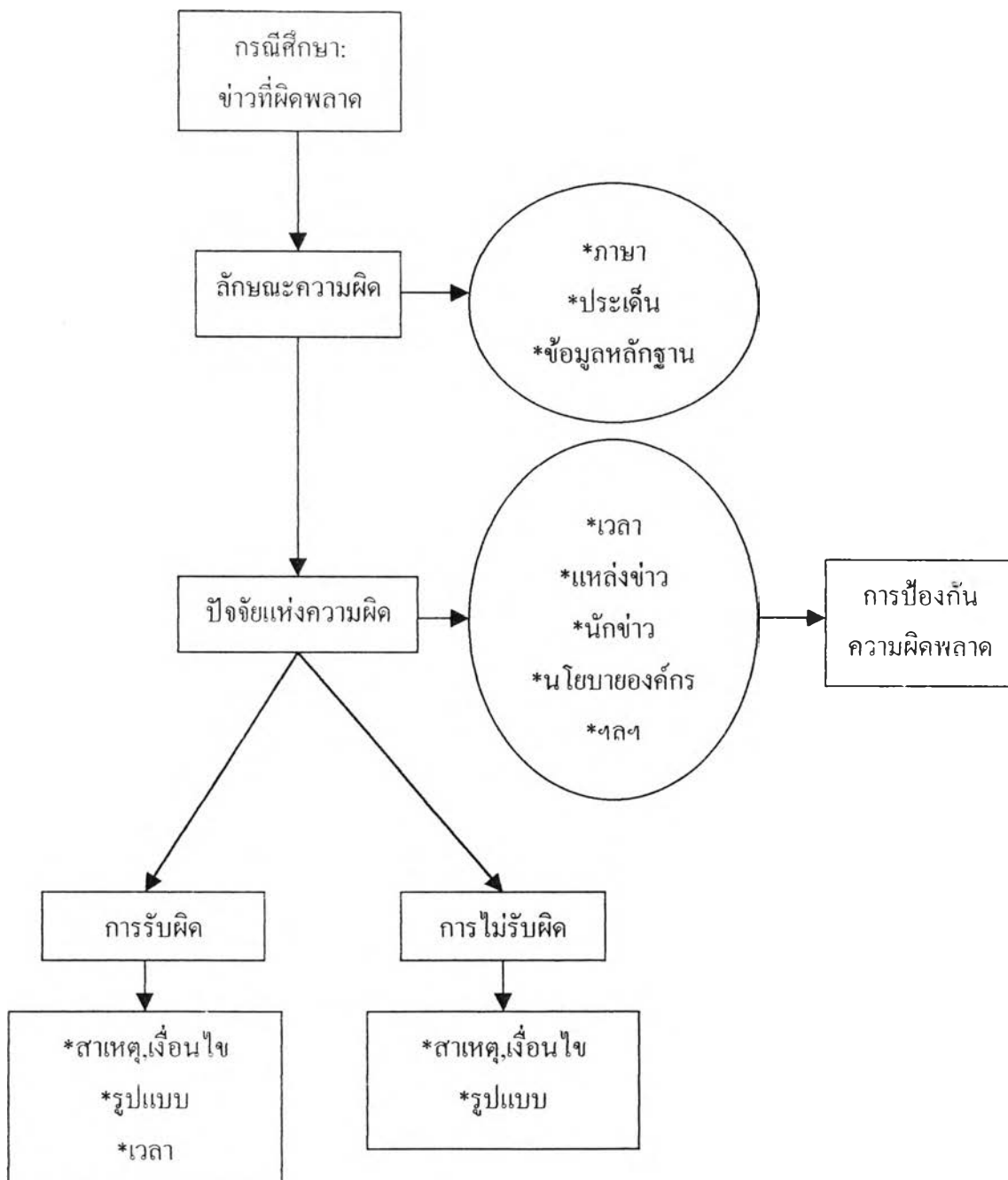
การวิจัยเรื่อง การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของหนังสือพิมพ์ ต่อนักการเมือง ศิลปินนักแสดง นักธุรกิจ และประชาชนทั่วไป อังธิดา ลิ้มปี่ปัทมาณี (2540) พบว่า ผู้ตกเป็นข่าวในแต่ละกลุ่มมีวิธีการแก้ไขปัญหาลักษณะคือ มักจะเลือกการฟ้องร้องต่อศาลในคดีอาญา เพื่อให้มีผลต่อคดีแพ่ง โดยการแจ้งความต่อสถานีตำรวจเพื่อดำเนินคดีความต่อหนังสือพิมพ์ หรือปรึกษาทนายความเพื่อยื่นฟ้องต่อศาล เพื่อดำเนินการเองโดยไม่ผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มนักการเมืองและศิลปินนักแสดง อาจจะมีการให้สัมภาษณ์เพื่อขอแก้ไขข่าวกับผู้สื่อข่าวหรือให้สัมภาษณ์หรือแถลงข่าวตอบ ได้หนังสือพิมพ์ผ่านทางสื่อมวลชนอื่นๆ เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงต่อสาธารณชน

ส่วนวิธีการเยียวยาความเสียหายที่พบก็คือ ให้ศาลสั่งลงโทษจำคุกหรือห้ามนักวิชาชีพประกอบวิชาชีพ ลงโทษจำคุกคำพิพากษาของศาล ลงขอขมา ลงแก้ไขข่าว เรียกค่าเสียหายเป็นตัวเงิน ซึ่งผู้เสียหายต้องร้องขอในคำฟ้องต่อศาล ทั้งนี้ความแตกต่างในรายละเอียดขึ้นอยู่กับสถานภาพ ความพอใจในการบรรเทาความเสียหาย และกำลังทรัพย์ของผู้เสียหาย

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

1. ลักษณะความผิดพลาดในการเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ
  - 1.1) ความผิดพลาดจากการใช้ภาษา ที่สื่อความหมายในการนำเสนอไม่ตรงกับข้อเท็จจริง รวมถึงความผิดพลาดในเรื่องคำเขียน
  - 1.2) ความผิดพลาดจากการตีความหรือหยิประเด็นข่าว ที่อาจจะเกิดจากปัญหาการถ่ายทอดสารหรือความเข้าใจต่อเนื้อหาสารผิดไปจากข้อเท็จจริง
  - 1.3) ความผิดพลาดจากการอ้างแหล่งข่าวหรือข้อมูล โดยได้รับข้อมูลที่ผิดพลาดหรือใส่ข้อมูลมาใช้อ้างอิง ไม่ถูกต้อง คลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง
2. สาเหตุที่ทำให้เกิดความผิดพลาดในการเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ อาจประกอบด้วย ปัจจัยเรื่อง เวลา, แหล่งข่าว, นักข่าว, นโยบายองค์กร ฯลฯ
3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับหรือไม่ยอมรับผิด อาจประกอบด้วยเงื่อนไขต่อไปนี้
  - 3.1) เงื่อนไขตัวบุคคล ของนักหนังสือพิมพ์ เช่น ระดับจริยธรรม, ทัศนคติ, พื้นฐานความรู้ การศึกษา เป็นต้น
  - 3.2) เงื่อนไขภายในองค์กร เช่น นโยบายองค์กร, โครงสร้างการรับผิดชอบ, ระบบงาน เป็นต้น
  - 3.3) เงื่อนไขภายนอกองค์กร ในบริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เช่น การแข่งขันทางธุรกิจ, เงื่อนไขทางกฎหมาย, มาตรฐานทางวิชาชีพ, การยอมรับจากสังคม ฯลฯ เป็นต้น
4. รูปแบบการยอมรับและไม่ยอมรับของหนังสือพิมพ์ เมื่อเกิดความผิดพลาดในการเสนอข่าวสาร อาจมีลักษณะดังนี้
  - 4.1) รูปแบบการยอมรับ เช่น การลงล้อมกรอบขอโทษ ขอขมา ขออภัย, การประกาศชี้แจง แก่ข่าว, การเสนอข่าวคำชี้แจง, การเสนอข่าวด้วยข้อเท็จจริงใหม่, การยุติการเสนอเนื้อหาที่ผิดพลาด ฯลฯ
  - 4.2) รูปแบบการไม่ยอมรับ เช่น การเสนอข่าว ข้อความยืนยันในข้อเท็จจริงเดิม, การเสนอข่าวข้อความตอบโต้ผู้โต้แย้ง, การไม่เสนอข้อเท็จจริงจากผู้โต้แย้ง ฯลฯ
5. วิธีการในการป้องกันความผิดพลาดในการเสนอเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ อาจเกี่ยวข้องกับขึ้นอยู่กับ นโยบาย, โครงสร้างการทำงาน และวิธีการในการแสวงหาข้อเท็จจริงของแต่ละองค์กร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2 : แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย